

POTRZEBY DOSTOSOWAŃ W ZAKRESIE KREDYTOWANIA MŚP

SYGN. WIB PAB 17/2020

Raport opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego
Fundacji Warszawski Instytut Bankowości

Warszawa, Wrzesień 2020

 PROGRAM
ANALITYCZNO
BADAWCZY

O Raporcie

Raport **Potrzeby dostosowań w zakresie kredytowania MŚP** został opracowany na zlecenie Programu Analityczno-Badawczego Fundacji Warszawski Instytut Bankowości

Autorzy:

Raport przygotowany przez zespół w składzie:

Anna Dąbkowska

– doktor nauk ekonomicznych, zatrudniona w Katedrze Polityki Gospodarczej i Bankowości Instytutu Ekonomii i Finansów w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II w Lublinie. Zainteresowania naukowe dotyczą regulacji bankowych i ich wpływu na działalność banków oraz niemieckiego sektora bankowego. Autorka kilkunastu publikacji z zakresu bankowości.

Anna Spoz

– doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Katedrze Finansów i Rachunkowości Instytutu Ekonomii i Finansów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, kierownik, twórca programów i wykładowca na studiach podyplomowych w zakresie rachunkowości i podatków oraz studiach podyplomowych w zakresie zarządzania i finansów w administracji publicznej prowadzonych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Zainteresowania naukowe łączy z praktyką pracując od ponad 15 lat na stanowiskach kierowniczych. Autorka kilkudziesięciu publikacji z zakresu finansów przedsiębiorstw (zwłaszcza MŚP), rachunkowości i podatków.

O Programie

Program Analityczno-Badawczy przy Fundacji WIB powstał w 2019 roku jako odpowiedź na potrzeby sektora bankowego w zakresie analizy zjawisk, tworzenia opracowań i porządkowania wiedzy w obszarach cyberbezpieczeństwa i nowych technologii, a także szeroko rozumianego otoczenia sektora bankowego, kształtującego warunki działania banków w Polsce. Prace analityczno-badawcze w ramach programu realizowane są pod kątem możliwości praktycznego wykorzystania ich wyników w celu rozwoju sektora bankowego, podnoszenia poziomu bezpieczeństwa usług oraz kreowania wartości dla klientów bankowości. PAB WIB kładzie duży nacisk na rozwój współpracy ze środowiskami akademickimi i eksperckimi, poszukując synergii w zakresie zainteresowań badawczych autorów oraz potrzeb rozwojowych sektora bankowego.

W ramach programu realizowane są analizy i badania w następujących obszarach:

- **Nowe technologie i cyberbezpieczeństwo**
- **Zdolność banków do finansowania gospodarki**
- **Bankowość spółdzielcza**
- **Rynek nieruchomości**
- **Zielony ład i finansowanie energetyki odnawialnej**
- **Finansowanie projektów innowacyjnych**

Więcej na temat działalności programu na stronie www.pab.wib.org.pl

Kontakt:

dr Andrzej Banasiak
Koordynator Programu
m: 696 405 104
e: abanasiak@wib.org.pl

Jacek Gieorgica
m: 603 626 254
e: jgieorgica@wib.org.pl

Warszawski Instytut Bankowości
00-394 Warszawa, ul. Solec 38, lok 104
t: (22) 182 31 70
e: pab@wib.org.pl

Agnieszka Nierodka
m: 607 484 391
e: anierodka@wib.org.pl

dr Tomasz Pawlonka
m: 505 917 778
e: tpawlonka@wib.org.pl

Spis treści

	Streszczenie kierownicze	5
	ROZDZIAŁ I. Uzasadnienie potrzeby realizacji badania	7
	ROZDZIAŁ II. Analiza problemu badawczego	9
	2.1. Luka finansowania MŚP	10
	2.2. Charakterystyka popytu na kredyt bankowy zgłaszany przez przedsiębiorców MŚP	10
	2.3. Czynniki determinujące podaż kredytów bankowych dla przedsiębiorstw MŚP	11
	2.4. Ryzyko kredytowe a rodzaj zabezpieczenia	13
	2.5. Wartość i jakość portfela kredytów bankowych dla MŚP	19
	ROZDZIAŁ III. Umocowanie problemu badawczego w otoczeniu regulacyjnym i instytucjonalnym	25
	3.1. Istotne klasy ekspozycji w bankowości korporacyjnej	26
	3.2. Ocena wpływu wprowadzonych zmian na dostępność do kredytu dla przedsiębiorstw MŚP	28
	ROZDZIAŁ IV. Wpływ sytuacji pandemicznej na sytuację sektora MŚP	30
	4.1. Działania sieci bezpieczeństwa finansowego ograniczające skutki pandemii COVID-19	31
	4.2. Kierunki wsparcia udzielonego przez rząd przedsiębiorcom MŚP za pośrednictwem banków	33
	4.3. Wpływ pandemii COVID-19 na dostępność kredytów dla przedsiębiorstw MŚP	34
	ROZDZIAŁ V. Cel badania i metodyka badawcza	35
	5.1. Zakres badania	36
	5.2. Wyniki badania	37
	ROZDZIAŁ VI. Wnioski i rekomendacje	40
	6.1. Ograniczenia badania	42
	Bibliografia	43
	Spis tabel	44
	Spis rysunków	45
	Spis wykresów	46

Streszczenie kierownicze

Sektor MŚP stanowi istotny element polskiej gospodarki, gdyż należy do niego 99,8% wszystkich podmiotów funkcjonujących na rynku. Tworzy miejsca pracy dla około 70% pracowników zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw, a jego udział w tworzeniu PKB wynosi prawie 50%. Kondycja ekonomiczno-finansowa podmiotów sektora MŚP wpływa na sytuację gospodarczą kraju jako całości.

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw jest silnie zróżnicowany. Heterogeniczność tę można dostrzec nie tylko pomiędzy przedsiębiorstwami o różnej wielkości, tzn. mikro, małymi i średnimi, ale również w ramach poszczególnych grup podmiotów. Każde z przedsiębiorstw posiada indywidualny model biznesowy oraz wynikające z niego potrzeby kapitałowe.

Dla przedsiębiorstw należących do sektora MŚP najczęstszym źródłem finansowania zarówno bieżącej działalności, jak i projektów inwestycyjnych są środki własne, które stanowią około 80% ponoszonych nakładów. Na drugim miejscu znajdują się kredyty bankowe.

Luka finansowania polega na nierównowadze pomiędzy popytem na kapitał a jego podażą. Badania prowadzone w Unii Europejskiej wykazały jej istnienie w sektorze MŚP. Jej wielkość w strefie euro od 2015 r. do 2019 r. uległa zmniejszeniu o połowę. Obecnie jednak ze względu na sytuację pandemiczną najprawdopodobniej się powiększy.

Pomimo utrzymującego się od kilku lat wzrostu gospodarczego i rekordowo niskich stóp procentowych, popyt na kredyt bankowy wśród przedsiębiorstw MŚP maleje. Trend ten jest widoczny zarówno w stosunku do kredytów krótkoterminowych, jak i długoterminowych, przy czym jest on wyraźniejszy w przypadku kredytów długoterminowych. Do spadku popytu przyczyniło się głównie zmniejszenie zapotrzebowania firm na finansowanie środków trwałych oraz zwiększenie wykorzystania alternatywnych źródeł finansowania. Inne czynniki to: spodziewane spowolnienie gospodarcze oraz brak stabilności warunków prowadzenia działalności w przyszłości.

Dla banków przedsiębiorstwa MŚP są ważnym klientem (ich kredyty stanowią ponad 50% wszystkich

kredytów udzielanych przedsiębiorcom), ale – ze względu na ich ograniczenia zasobowe – także ryzykownym. Z badań Narodowego Banku Polskiego wynika, że banki w IV kwartale 2019 r. zaostrzyły kryteria udzielania kredytów długoterminowych dla małych i średnich przedsiębiorstw. Powodem takich decyzji było pogorszenie sytuacji gospodarczej oraz podniesienie ryzyka branży, np. budownictwa oraz branży paliwowej. W I kwartale 2020r. banki planowały kontynuację umiarkowanego zaostrzenia polityki kredytowej dla tych przedsiębiorstw zarówno w stosunku do kredytów krótko- i długoterminowych.

Ryzyko kredytowe nierozdzielnie związane jest z działalnością banków. Jednym ze sposobów na ograniczenie ryzyka kredytowego jest dobór odpowiedniego zabezpieczenia kredytowego. Rodzaj i wartość zabezpieczenia powinny być determinowane kwotą i rodzajem kredytu, o który ubiega się kredytobiorca, sytuacją finansową, gospodarczą i majątkową kredytobiorcy, kosztem zabezpieczenia dla dłużnika, ale również cechami charakterystycznymi dla danego zabezpieczenia, łatwością wyceny jego wartości i zbycia.

Ograniczając ryzyko kredytowe, banki stosują różne techniki, tj. dywersyfikację ryzyka poprzez wprowadzenie systemu limitów dla różnych ekspozycji, adekwatną ocenę ryzyka, zabezpieczenia kredytów oraz monitoring wartości zabezpieczenia. Stosując techniki ograniczania ryzyka, instytucje kredytowe muszą wdrożyć solidne procedury i procesy, które będą spełniać wymagania organów regulacyjnych. W przeciwnym razie mogą być wymagane dodatkowe wymogi kapitałowe, a efekt ograniczenia ryzyka kredytowego zostanie zneutralizowany. Należy zauważyć, że nie wszystkie rodzaje zabezpieczeń pokrywają ryzyko banku, dlatego możliwe jest łączenie różnych form zabezpieczenia w stosunku do jednej ekspozycji kredytowej. W tym celu należy przeprowadzić indywidualną kontrolę wymagań bezpieczeństwa dla każdego przyjętego zabezpieczenia. W Polsce głównymi metodami ograniczającymi ryzyko kredytowe jest dywersyfikacja ryzyka oraz zabezpieczenie ryzyka kredytowego w formie hipoteki na nieruchomościach, zastawu rejestrowego, jak i różnego rodzaju gwarancji.

Jakość portfela kredytowego banku determinuje udział w nim kredytów NPL. Obowiązek stosowania MSSF 9 spowodował, że banki wcześniej rozpatrują straty związane z utratą należności. Standard ten bowiem wprowadza koncepcję dokonywania odpisów na rzecz strat oczekiwanych, a nie jak dotąd strat poniesionych (MSR 39).

W czasach kryzysu rośnie liczba kredytów NPL. Szukając rozwiązań problemu wysokiego poziomu kredytów zagrożonych, kraje stosują między innymi:

- przeglądy jakości aktywów w celu zidentyfikowania kredytów zagrożonych i wymagających restrukturyzacji;
- rozdzielanie dobrych i złych aktywów banków (tzw. „good bank” – „bad bank”).

W grudniu 2017 r. Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (BCBS) opublikował nowe regulacje stanowiące dopełnienie wcześniejszych norm ostrożnościowych (pot. Bazylea IV). Nowe regulacje mają na celu zwiększenie odporności banków na szoki zewnętrzne oraz zagwarantowanie większej przejrzystości i porównywalności aktywów ważonych ryzykiem banków poprzez zaostrenie wymogów dotyczących metod wyliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego. Rozpatrując ekspozycje wobec przedsiębiorstw MŚP, należy zauważyć, że są one zaliczane zarówno do ekspozycji detalicznych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw oraz ekspozycji zabezpieczonych hipoteką na nieruchomościach, stąd mogą powstać problemy z wyliczaniem wag ryzyka. Zaostrenie metod oceny aktywów ważonych ryzykiem

potrzebnych do wyliczania wymogów kapitałowych zwiększy koszty banku, które zostaną przekierowane na klientów. Aby złagodzić negatywne skutki regulacji ostrożnościowych oraz zapewnić optymalne finansowanie przedsiębiorstw MŚP w Unii Europejskiej, zastosowano współczynnik wsparcia MŚP (0,7619), który obniża kwotę ekspozycji ważonej ryzykiem oraz zwiększenie wartości ekspozycji wobec MŚP do 2,5 mln Euro, dla których zmniejszona zostanie kwota ekspozycji ważonej ryzykiem o 23,81%. Bez zastosowania współczynnika wsparcia MŚP, waga ryzyka kredytów dla MŚP wzrosłaby i spowodowała ograniczenie podaży kredytów dla tych przedsiębiorstw.

W obecnej sytuacji pandemicznej funkcjonowaniu firm towarzyszy niepokój o przyszłą sytuację ekonomiczną kraju i możliwość prowadzenia działalności gospodarczej w niezmiennym znacznie zakresie. Skutki pandemii w największym stopniu odczuły firmy działające w branżach HoReCa (hotele, restauracje, catering), usługowej i budowlanej. Przeciwdziałając skutkom pandemii COVID-19, rząd i inne instytucje publiczne wchodzące w skład Komitetu Stabilności Finansowej w Polsce wprowadziły pakiet różnorodnych działań przyczyniających się do ograniczenia negatywnego wpływu pandemii na gospodarkę realną (tarcza antykryzysowa, ekspansywna polityka pieniężna, zniesienie bufora ryzyka systemowego oraz rekomendacje w sprawie moratoriów kredytowych). Działania te wpływają na ograniczenie ryzyka credit crunch. Jednakże negatywny wpływ pandemii na jakość portfela kredytowego zwiększa awersję do ryzyka banków powodując zaostrenie wymagań kredytowych i wyższe koszty kredytu, zmniejszając w ten sposób popyt na kredyt przedsiębiorstw MŚP.

Uzasadnienie potrzeby realizacji badania

Sektor MŚP stanowi istotny element polskiej gospodarki, gdyż należy do niego 99,8% wszystkich podmiotów funkcjonujących na rynku. Tworzy miejsca pracy dla około 70% pracowników zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw, a jego udział w tworzeniu PKB wynosi prawie 50%. Kondycja ekonomiczno-finansowa podmiotów sektora MŚP wpływa na sytuację gospodarczą kraju jako całości.

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw jest silnie zróżnicowany. Heterogeniczność tę można dostrzec nie tylko pomiędzy przedsiębiorstwami o różnej wielkości, tzn. mikro, małymi i średnimi, ale również w ramach poszczególnych grup podmiotów. Każde z przedsiębiorstw posiada indywidualny model biznesowy oraz wynikające z niego potrzeby kapitałowe. Współczesne podmioty gospodarcze są jednak świadome, że utrzymanie lub/i wzmocnienie posiadanej pozycji konkurencyjnej na rynku wymaga oferowania nowoczesnych usług i produktów, a to wymaga ponoszenia stałych nakładów inwestycyjnych.

Dla przedsiębiorstw należących do sektora MŚP najczęstszym źródłem finansowania zarówno bieżącej działalności, jak i projektów inwestycyjnych są środki własne, które stanowią około 80% ponoszonych nakładów. Na drugim miejscu znajdują się kredyty bankowe [Raport 2019. Polscy przedsiębiorcy o usługach bankowych].

Z punktu widzenia sektora bankowego, mikro, małe i średnie firmy są ważną grupą klientów, gdyż kredyty dla tego sektora stanowią ponad połowę kredytów udzielanych przedsiębiorstwom. Niepokojący jest

jednak fakt, że udział kredytów dla przedsiębiorstw MŚP w bankowych należnościach od przedsiębiorstw systematycznie maleje. Na koniec 2019 r. wynosił 51,8% i oznaczało to spadek o 2 p.p. w stosunku do roku poprzedniego i aż o 4,6% w stosunku do 2017 roku. W ujęciu wartościowym oznaczało to przyrost kredytów dla MŚP o 100 mln zł w roku 2019 w stosunku do 2018 r. i o 1,5 mld zł w stosunku do 2017 r. [KNF 2020, s. 32]. Spadek popytu na kredyty wśród małych i średnich przedsiębiorców dotyczył zarówno kredytów krótko-, jak i długoterminowych. Niezbyt korzystna jest także struktura udzielanych kredytów, gdyż wzrost akcji kredytowej dotyczył przede wszystkim kredytów operacyjnych, nie zaś inwestycyjnych, które są bardziej korzystne z punktu widzenia gospodarki kraju oraz sektora bankowego (niższe ryzyko kredytowe).

Dodatkowo w 2018 r. nastąpiło pogorszenie jakości portfela kredytów MŚP. W porównaniu do roku poprzedniego odnotowano wzrost kredytów zagrożonych w wysokości 2,9 mld zł, co zwiększyło udział NPL kredytów dla sektora MŚP w portfelu kredytów z 10% w 2017 roku do 11,4% w 2018 roku. Na koniec 2019 r. udział kredytów MŚP z utratą wartości kształtował się na poziomie 11,00%, co oznacza spadek o 0,4% w stosunku do roku poprzedniego.

Dodatkowo warto zwrócić uwagę na coraz to popularniejsze wśród przedsiębiorców, zwłaszcza tych dopiero wchodzących na rynek, nowoczesne, alternatywne źródła finansowania, tj. crowdfunding, aniołowie biznesu, private equity, itd., które mogą stanowić konkurencję dla sektora bankowego szczególnie w obszarze kredytów inwestycyjnych.

Analiza problemu badawczego

2.1. Luka finansowania MŚP

Luka finansowania (luka kapitałowa lub luka płynności) związana jest z niedoskonałością mechanizmu rynkowego i polega na nierównowadze pomiędzy popytem na kapitał a jego podażą. Badania prowadzone w krajach Unii Europejskiej potwierdziły istnienie tego zjawiska w sektorze MŚP. Wykazały, że dla małych i średnich przedsiębiorstw luka finansowania występuje w większości gospodarek (80% w krajach OECD i 90% spoza OECD). Należy jednak zauważyć, że jej wielkość w strefie euro od 2015 r. zmniejszyła się o połowę, tj. w 2015 r. stanowiła 6% PKB, a w 2019 r. została oszacowana na poziomie 3% PKB (co oznacza 400 mld euro) (European SMES: filling the bank financing gap 2019, s. 2). Na taki stan rzeczy wpłynęły rekordowo niskie stopy procentowe kredytów bankowych i wyższa ich dostępność będąca konsekwencją działań EBC, które zwiększyło podaż kredytów głównie w takich krajach jak Niemcy, Francja, Belgia czy Holandia, ale także większego wykorzystania pozabankowych źródeł finansowania. Spadek wielkości luki finansowania był również związany ze spadkiem popytu na kredyty w krajach Europy Południowej, takich jak Włochy i Hiszpania. Innymi czynnikami są także przełożenie w czasie modernizacji i/lub zakupu nakładów na środki trwałe oraz poprawa zdolności samofinansowania.

Najwyższe luki w finansowaniu z kredytów bankowych dla MŚP występują w Holandii (22% PKB), Belgii (14%), Francji (9%) oraz Włoszech (4%). W pierwszych trzech krajach różnica ta jest zasadniczo związana z wysokim poziomem zadłużenia MŚP, ale także z wyższą aktywnością gospodarczą, chociaż wzrost zadłużenia był wyższy niż wzrost aktywności. We Włoszech luka ta wynika głównie z ograniczenia podaży.

Ze względu na zależność europejskich MŚP od kredytów bankowych, które stanowią około 70% zewnętrznego finansowania (w USA jest to około 40%), wielkość luki finansowania ma ogromne znaczenie. Zmniejszenie dostępności do kapitału zewnętrznego dla przedsiębiorstw może przyczynić się do spowolnienia lub ograniczenia realizowanych inwestycji, które są podstawą do rozwoju kraju jako całości.

W Polsce badania luki finansowej w sektorze przedsiębiorstw zostały przeprowadzone w 2013 r. Wykazały istnienie luki finansowej w sektorze mikro i małych przedsiębiorstw na poziomie 11 098 mln zł, przy czym w 92,9% dotyczyła ona mikroprzedsiębiorstw (Ocena luki finansowej w zakresie dostępu polskich przedsiębiorstw do finansowania zewnętrznego. Wnioski i rekomendacje dla procesu programowania polityki spójności okresie 2014-2020, s. 28).

2.2. Charakterystyka popytu na kredyt bankowy zgłaszany przez przedsiębiorców MŚP

Pomimo utrzymującego się od kilku lat wzrostu gospodarczego i rekordowo niskich stóp procentowych, popyt na kredyt bankowy wśród przedsiębiorstw MŚP maleje. Trend ten jest widoczny zarówno w stosunku do kredytów krótkoterminowych, jak i długoterminowych, przy czym z oczywistych względów jest on wyraźniejszy w przypadku kredytów długoterminowych. Do spadku popytu przyczyniło się głównie zmniejszenie zapotrzebowania firm na finansowanie środków trwałych oraz zwiększenie wykorzystania alternatywnych źródeł finansowania. Warto wspomnieć, że w opinii banków innymi czynnikami były: spodziewane spowolnienie gospodarcze oraz brak stabilności warunków prowadzenia działalności w przyszłości, w tym kosztów energii, dostępność zasobów ludzkich, zmiany legislacyjne, ograniczenie dostępności środków z UE (Sytuacja na rynku kredytowym – wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych I kwartał 2020 r. 2020, s. 5).

W ujęciu transakcyjnym portfel kredytów dla przedsiębiorstw MŚP na koniec 2019 r. wynosił 205,4 mld zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego jedynie o 100 mln zł. Rosły przede wszystkim kredyty o charakterze bieżącym, zaś zainteresowanie kredytem inwestycyjnym było niewielkie (Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2018, Bank Pekao S.A., 2018, s.27).

Do finansowania działalności gospodarczej małe i średnie przedsiębiorstwa wykorzystują głównie środki własne (ponad 80%). Następny pod względem wielkości źródłem finansowania jest kredyt bankowy, z którego w 2019 roku korzystało 37% małych firm (w 2018 r. było to odpowiednio 43%) oraz 46% średnich firm (w 2018 r. – 53%). Przedsiębiorcy pytani o cel przeznaczenia zewnętrznych środków finansowych w 2019 r. wskazywali w największym stopniu na połączenie finansowania bieżącego firmy i celów inwestycyjnych (42% mali przedsiębiorcy i 47% średniej wielkości). Na cel inwestycyjny wskazało 39% małych firm i 42% średnich firm, a na finansowanie bieżącej działalności środki z kredytu przeznaczy jedynie 19% małych przedsiębiorstw i 11% średnich firm. Struktura przeznaczenia zewnętrznych środków finansowych w 2019 r. zmieniła się w stosunku do dwóch ostatnich lat, w których w największym stopniu zewnętrzne środki finansowe były przeznaczane na cel inwestycyjny (zarówno w przypadku firm małych jak i średnich), a dopiero w drugiej kolejności na połączenie finansowania bieżącego z celami inwestycyjnymi. Najchętniej przedsiębiorstwa MŚP korzystają z kredytów w rachunku bieżącym, a następnie z kredytów inwestycyjnych.

W 2019 roku w stosunku do roku poprzedniego wzrosła liczba osób deklarujących niekorzystanie z żadnego kredytu (53% małych firm i 44% średnich) (Dostęp mikro, małych i średnich przedsiębiorców do kredytu w Polsce. Ocena stanu obecnego i perspektyw 2019, s. 15).

Ocena dostępności kredytów z punktu widzenia przedsiębiorstw MŚP rośnie. W 2019 roku tylko 5% małych firm oceniło ją jako złą, a w przypadku średnich firm ten wskaźnik wynosił 4%. Tak dobra ocena dostępności kredytów, wsparta dodatkowo bardzo niskimi stopami procentowymi, nie przełożyła się jednak na wzrost odsetka firm korzystających z zewnętrznego finansowania działalności gospodarczej (kredytu obrotowego). W 2019 roku zanotowano spadek o 9% w przypadku małych firm, a w przypadku średnich o 13% (Dostęp mikro, małych i średnich przedsiębiorców do kredytu w Polsce. Ocena stanu obecnego i perspektyw 2019, s. 16). Przy czym warto wspomnieć, że firmy działające na rynkach międzynarodowych częściej korzystają z kredytów, co wiąże się z tzw. finansowaniem eksportu (Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2018, Bank Pekao S.A., 2018, s.99).

Na pytanie o powód takiego wykorzystania źródeł finansowania przedsiębiorcy od lat wskazują na brak potrzeby zewnętrznego finansowania (około 60%) i niechęć do zadłużenia. Niestety w stosunku do roku poprzedniego w 2018 r. odsetek przedsiębiorców MŚP wyrażających niechęć do zewnętrznego finansowania wzrósł o 4 p.p. Na niechęć najczęściej wskazywały firmy produkcyjne i handlowe, najrzadziej zaś usługowe. Nie zmienił się natomiast odsetek przedsiębiorstw wskazujących na brak możliwości pozyskania kredytu (najczęściej z powodu braku zdolności kredytowej). Co ciekawe o 1 p.p. w 2018 r. wzrosła liczba przedsiębiorstw wskazująca na kapitał własny jako tańsze źródło finansowania (Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2018, Bank Pekao S.A., 2018, s.99-101).

Spośród branż najwyższy odsetek inwestujących firm stanowiły przedsiębiorstwa budowlane (wzrost o 2 p.p. r/r). Na drugim miejscu znalazły się przedsiębiorstwa zajmujące się produkcją, ale w tym przypadku wysokość deklarowanych wydatków inwestycyjnych zmniejszyła się o 8 p.p. r/r). Zmniejszenie liczby firm ponoszących wydatki inwestycyjne nastąpiło również w sektorze handlu i usług. Należy jednak podkreślić, że wraz z wielkością firmy rośnie jej skłonność do inwestycji. W przypadku małych firm wynosi on 56%, średnich 73% (Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2018, Bank Pekao S.A., 2018, s.99).

Struktura zakupów inwestycyjnych przedsiębiorstw MŚP z punktu widzenia przedmiotu wydatkowania od

kilku lat nie ulega większym zmianom. Najczęściej kupowane są składniki wyposażenia, narzędzia i przyrządy (wzrost o 4 p.p. r/r), następnie maszyny i urządzenia (45%) oraz środki trwałe, budynki i budowle (12%). Zakupu wartości niematerialnych i prawnych w 2018 r. dokonało około 7% firm MŚP. Warto jednak zaznaczyć, że mikrofirmy najchętniej kupują wyposażenie, narzędzia i przyrządy, natomiast małe i średnie podmioty inwestują w maszyny i urządzenia. Wraz z wielkością firmy rośnie także liczba podmiotów przeznaczających pieniądze na szkolenia dla pracowników oraz zakupujących budynki i budowle. W 2019 r. mniejsza liczba firm planowała wydatki na zakup sprzętu, maszyn, urządzeń oraz środków transportu na korzyść reklamy i marketingu.

Nie dziwi tendencja, że wraz z wielkością jednostki rosną jej wydatki na inwestycje. Ponad połowa firm działających w sektorze MŚP w 2018 r. zrealizowała wydatki inwestycyjne w przedziale od 10 001 zł do 100 000 zł. Taka wielkość wydatków dominowała w mikroprzedsiębiorstwach (57%) i małych firmach (51%). 29% wszystkich wydatków inwestycyjnych średnich przedsiębiorstw mieściło się w przedziale od 100 001 zł do 500 000 zł oraz powyżej 1 mln zł (Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2018, Bank Pekao S.A., 2018, s.101-104).

2.3. Czynniki determinujące podaż kredytów bankowych dla przedsiębiorstw MŚP

Zdecydowaną większość polskiego sektora bankowego stanowią banki komercyjne. Ich udział w aktywach całego sektora bankowego na dzień 30 kwietnia 2020 został oszacowany na 89,8%. Banki spółdzielcze stanowiły 6,7% sektora bankowego, a oddziały instytucji kredytowych jedynie 3,5% (wykres 1).

Głównym źródłem dochodów banków są przychody odsetkowe (wykres 2). Następnym składnikiem wyniku finansowego banków pod względem wielkości przychodów jest wynik z prowizji. Pozostałe przychody oraz przychody z dywidend stanowią niewielki procent w całości przychodów banków.

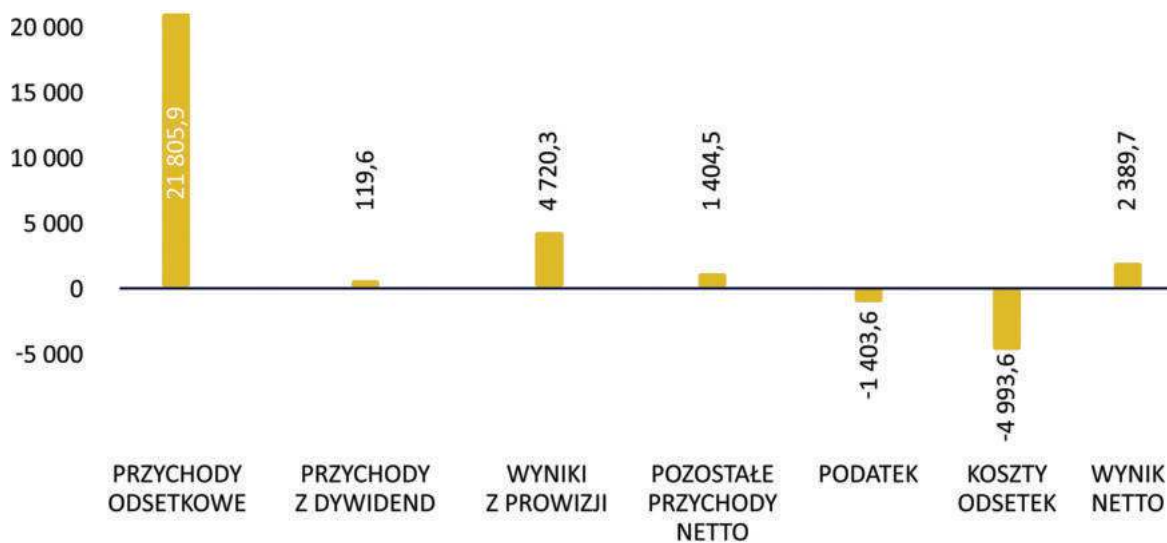
Analizując zmianę poszczególnych składników wyniku finansowego banków w porównaniu rok do roku należy zauważyć, że pozycją, która zanotowała najwyższy wzrost, są pozostałe przychody netto (wykres 3).

Następny w kolejności pod względem wartości wzrostu jest koszt odsetek. Wynik finansowy banków na dzień 30 kwietnia 2020 w porównaniu do roku poprzedniego zmalał o 1862,02 mln zł.

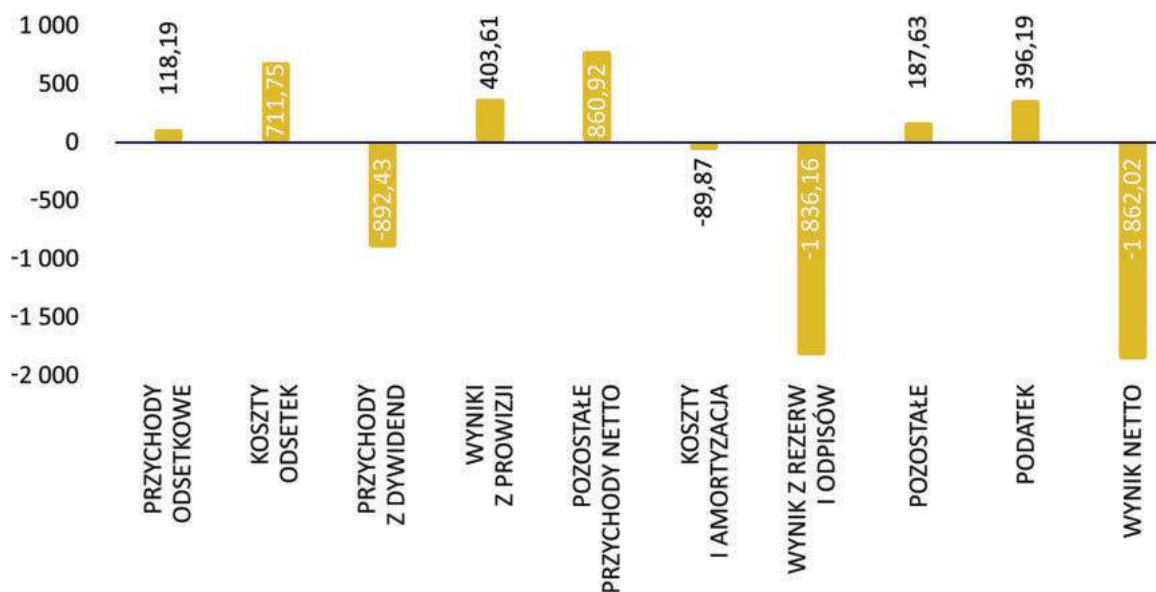
Wykres 1. Struktura podmiotowa (udział w aktywach) sektora bankowego (stan na kwiecień 2020 w %)

Źródło: Dane miesięczne sektora bankowego według stanu na 30 kwietnia 2020 r., KNF, 29 maj 2020 r., s. 2

Wykres 2. Składniki wyniku finansowego banków (stan na kwiecień 2020 w mln zł)

Źródło: Dane miesięczne sektora bankowego według stanu na 30 kwietnia 2020 r., KNF, 29 maj 2020 r., s. 4

Wykres 3. Zmiana składników wyniku finansowego banków rok do roku (stan na kwiecień 2020 w mln zł)

Źródło: Dane miesięczne sektora bankowego według stanu na 30 kwietnia 2020r, KNF, 29 maj 2020r., s. 5

Bhalla i Kaura (2012) prowadzili badania nad czynnikami determinującymi decyzje banków komercyjnych w zakresie udzielenia kredytów dla MŚP. W tabeli 1 zawarte zostały kryteria, które podlegały badaniu.

Tabela 1. Czynniki wpływające na odmowne decyzje banków w zakresie dostępności kredytów dla przedsiębiorstw MŚP z perspektywy banków

Kryteria oceny	Wyszczególnienie
Asymetria informacji	• zawartość informacyjna sprawozdań finansowych nie jest właściwie weryfikowana i analizowana • jakość dostarczanych informacji nie jest satysfakcjonującą • dostęp do ograniczonej informacji finansowej
Prawne zabezpieczenia spłaty i dostęp do rynku	• małe przedsiębiorstwa nie posiadają wiarygodnych poręczycieli • małe przedsiębiorstwa nie dysponują odpowiednimi zabezpieczeniami spłaty • małe przedsiębiorstwa mają ograniczony i rozproszony dostęp do rynku, zazwyczaj działają na obszarach wiejskich
Brak doświadczenia i wiedzy merytorycznej	• przedsiębiorcy nie posiadają wiedzy i umiejętności do tworzenia biznesplanów realizowanych projektów • przedsiębiorcy nie posiadają doświadczenia biznesowego z powodu młodego wieku lub prowadzenia działalności gospodarczej na wczesnym etapie • nie mają menedżerskich kompetencji w zakresie prowadzonej działalności (wiedza merytoryczna oraz zdolności marketingowe) • zazwyczaj funkcjonują na obszarach wiejskich
Uwarunkowania finansowe	• mali przedsiębiorcy preferują dłuższy okres spłaty • nie dysponują lub dysponują zbyt małym wkładem własnym • ryzyko związane z tzw. aktywami zagrożonymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bhalla i Kaura (2012).

Z przeprowadzonych badań wynika, że największe znaczenie ma asymetria informacji. Otrzymane wyniki są zgodne z wynikami badań Bruns i Fetchera (2008) oraz Deakins i in. (2010), którzy potwierdzili, że asymetria informacji prowadzi do wzrostu kosztów finansowania przedsiębiorstw MŚP. Bruns i Fetcher (2008), Deakins i in. (2010) oraz North i in. (2010) wykazali również, że brak lub niewystarczające zabezpieczenie jest główną przyczyną odrzucania wniosków kredytowych składanych przez przedsiębiorców MŚP.

Z badań Narodowego Banku Polskiego wynika, że banki w IV kwartale 2019 r. zaostrzyły kryteria udzielania kredytów długoterminowych dla małych i średnich przedsiębiorstw, a pojedyncze z nich złagodziły warunki w segmencie kredytów krótkoterminowych. Powodem takich decyzji było pogorszenie sytuacji gospodarczej oraz podniesienie ryzyka branży, np. budownictwa oraz branży paliwowej. W I kwartale 2020 r. banki planowały kontynuację umiarkowanego zaostrzenia polityki kredytowej dla małych i średnich przedsiębiorstw zarówno w stosunku do krótko- jak i długoterminowych kredytów (Sytuacja na rynku kredytowym – wyniki ankiety przewodniczących komitetów kredytowych I kwartał 2020r., s. 5-6).

2.4. Ryzyko kredytowe a rodzaj zabezpieczenia

Pomiar ryzyka kredytowego jest jednym z najważniejszych elementów systemu zarządzania ryzykiem banku. Oszacowanie ryzyka jest bowiem konieczne, by bank mógł podjąć właściwe działania zmierzające do jego redukcji. W tym celu należy oszacować zdolność kredytową klienta (w ujęciu formalnoprawnym oraz merytorycznym), by na tej podstawie określić limit zaangażowania banku wobec danego kredytobiorcy, sposób pokrycia kosztów ryzyka (politykę stóp procentowych, prowizje, opłaty kredytowe oraz tworzenie rezerw celowych, zabezpieczenie kredytu), realizację czynności monitoringowych oraz podjęcie ewentualnych działań windykacyjnych lub restrukturyzacyjnych.

Jednym ze sposobów na ograniczenie ryzyka kredytowego jest dobór odpowiedniego zabezpieczenia kredytowego. I choć formalnie jest to drugoplanowy element umowy kredytowej (choć zgodnie z art. 69 prawa bankowego – nieodzowny) to niejednokrotnie przesądza o przyznaniu kredytu lub nie. Zabezpieczenie jest swego rodzaju transferem ryzyka kredytowego

od kredytodawcy do kredytobiorcy lub osób trzecich. Art. 70 par. 2 prawa bankowego zezwala na udzielenie kredytu osobie nieposiadającej zdolności kredytowej pod dwoma warunkami, które muszą być spełnione łącznie: ustanowienia szczególnego sposobu zabezpieczenia jego spłaty oraz przedstawienia niezależnie od ustanowionego zabezpieczenia spłaty kredytu programu naprawy gospodarki podmiotu, którego realizacja zapewni – w ocenie banku – uzyskanie zdolności kredytowej w określonym czasie. Programem naprawy gospodarki podmiotu może być w szczególności układ przyjęty w ramach postępowania restrukturyzacyjnego prowadzonego zgodnie z ustawą z 15.05.2015 – Prawo restrukturyzacyjne (Filipiak, 2015, s. 11). Zadaniem zabezpieczenia jest zwiększenie skłonności kredytobiorcy do wywiązywania się z zawartej umowy kredytowej i zapewnienie bankowi maksimum ochrony możliwej do uzyskania. Bank powinien przejmować zabezpieczenie tylko wtedy, gdy poniesione nakłady związane z jego przejęciem są w odpowiednio korzystnej relacji do wartości likwidacyjnej zabezpieczenia.

Najogólniej zabezpieczenia możemy podzielić na zabezpieczenia osobiste i zabezpieczenia rzeczowe. Do pierwszej z grup zaliczyć można (Heropolitańska, 2018, s. 49): weksel własny in blanco, poręczenie wekslowe, poręczenie, gwarancję bankową i ubezpieczeniową, przelew wierzytelności na zabezpieczenie, przystąpienie do długu kredytowego, pełnomocnictwo. Do zabezpieczeń rzeczowych zaliczamy: zastaw na zasadach ogólnych i zastaw na prawach według Kodeksu cywilnego, zastaw rejestrowy, przewłaszczenie na zabezpieczenie, hipotekę, przelew określonej kwoty na rachunek wierzyciela, blokadę środków na rachunku bankowym oraz kaucję.

Rodzaj i wartość zabezpieczenia powinny być determinowane kwotą i rodzajem kredytu, o który ubiega się kredytobiorca, sytuacją finansową, gospodarczą i majątkową kredytobiorcy, kosztem zabezpieczenia dla dłużnika, ale również cechami właściwymi dla danego zabezpieczenia, łatwością wyceny wartości zabezpieczenia i łatwością jego zbycia (płynnością zabezpieczenia). Oczywiście bank może łączyć różne rodzaje zabezpieczeń w ramach jednego kredytu.

Z badań przeprowadzonych przez Bank Światowy w krajach rozwijających się, mających pomóc wyjaśnić, dlaczego uzyskanie finansowania jest trudne wynika, że bardzo często wnioski o kredyt odrzucają się z powodu niewystarczającego lub nieakceptowalnego zabezpieczenia. W wielu przypadkach firmy nawet nie ubiegały się o pożyczki, zakładając, że nie są w stanie spełnić wymogów dotyczących zabezpieczeń, o które zwykle proszą banki.

Nawet w rozwiniętych gospodarkach, tylko największe i najbardziej wiarygodne firmy mogą liczyć na

kredyt bez zabezpieczeń. W pozostałych przypadkach zabezpieczenia są wymagane przez pożyczkodawców. Częstym problemem firm z sektora prywatnego, zwłaszcza mikro i małych, jest brak majątku mogącego stanowić zabezpieczenie kredytu. Banki i inni pożyczkodawcy zdecydowanie preferują nieruchomości jako zabezpieczenia, a jeśli przedsiębiorca ich nie posiada, otrzymanie kredytu staje się trudniejsze. Rozwiązaniem tego problemu jest dopuszczanie jako zabezpieczeń majątku ruchomego, czyli aktywów takich jak: maszyny, wyposażenie budynków, pojazdy, zapasy. Tu jednak pojawia się problem, gdyż nie ma na gruncie prawa krajowego aktów normatywnych pozwalających bezpiecznie dla obu stron wykorzystać ruchomości jako zabezpieczenia kredytów.

Ustanowienie dla transakcji otoczenia prawnego, w którym ruchomości mogą być skutecznie wykorzystywane jako zabezpieczenie, ma kluczowe znaczenie dla zwiększenia dostępu do finansowania dla przedsiębiorstw o ograniczonych zasobach majątkowych, czyli dla MŚP. Jednoznaczność i prostota aktów prawnych w zakresie stanowiących zastawów na ruchomościach sprzyja rozwojowi tej formy zabezpieczeń.

Narzędziem niezbędnym do wykorzystania ruchomości jako formy zabezpieczeń jest rejestr zabezpieczeń (rejestr zastawów), który z jednej strony pozwala firmom rejestrować majątek ruchomy jako zabezpieczenie, a z drugiej umożliwia kredytodawcom weryfikację wiarygodności proponowanych zabezpieczeń.

By ruchomości mogły stanowić zabezpieczenie kredytu, muszą spełniać poniższe warunki:

- 1) muszą mieć możliwą do ustalenia wartość bieżącą i przewidywalną wartość w przyszłości,
- 2) musi istnieć łatwa i stosunkowo niedroga metoda oceny ich wartości na określony moment czasowy,
- 3) umożliwiają egzekwowanie prawa wierzyciela do zabezpieczenia w przypadku niewykonania zobowiązania przez pożyczkobiorcę,
- 4) zachowują wystarczającą wartość po ich wyegzekwowaniu.

Kredyty zabezpieczone majątkiem ruchomym przeznaczone są głównie dla firm sektora MŚP, lecz mogą być wykorzystywane również przez większe firmy do pozyskania finansowania.

Ciekawym rozwiązaniem jest zabezpieczenie kredytów na najbardziej płynnych aktywach przedsiębiorstwa (ang. Asset-based lending – ABL), tj. należnościach, zapasach i środkach pieniężnych. W tym

Infrastruktura finansowa			Finansowanie konsumentckie		Leasing		Finansowanie wyposażenia		
Prawo transakcyjne	Rejestr zabezpieczeń	Potencjalne produkty kredytowe	Finansowanie „floor-plan”		Finansowanie kupieckie		Faktoring		
	System egzekwowania		Faktoring odwrócony		Finansowanie oparte o należności		Linie kredytowe zabezpieczone aktywami		
	Regulacje bankowe		Finansowanie w oparciu dowody składowe		Pożyczki papierów wartościowych		Inne		
Rynek wtórny		Pojazdy silnikowe		Wyposażenie		Surowce		Zapasy	
		Należności		Instrumenty zbywalne		Gotówka		Depozyty bankowe	
		Dowody składowe		Listy przewozowe		Akredytywy		Papiery wartościowe	
	Wyciągi z kart kredytowych		e-Płatności		Aktywa fintech i cyfrowe		Inne		
Prawo transakcji zabezpieczonych	Platformy handlowe i fintechy	Potencjalne zabezpieczenia	Konsumenci		Przedsiębiorstwa nieformalne		Mikroprzedsiębiorstwa		
	Potencjalni pożyczkobiorcy		MŚP		Korporacje		Firmy należące do kobiet		

Rysunek 1. Matryca kredytowania zabezpieczonego ruchomości

Źródło: opracowanie własne na podstawie Secured Transactions, Collateral Registries and Movable Asset-Based Financing Knowledge Guide. 2019, World Bank Group.

modelu wartość kredytu uzależniona jest od wartości aktywów posiadanych przez jednostkę po potrąceniu prowizji przez kredytodawcę. W typowej umowie ABL pożyczkodawca ustanawia odnawialną linię kredytową zabezpieczoną pulą zabezpieczeń, której limit uzależniony jest od wartości najbardziej płynnych aktywów. Pewna część kredytu jest uruchamiana przy zakupie zapasów (zwykle nie więcej niż 50% ceny zakupu), a dodatkowa, gdy zapasy są konwertowane na należności (zwykle nie więcej niż 80% ich wartości nominalnej). Kiedy wierzytelność zostanie spłacona i zdeponowana na rachunku bankowym, stan wykorzystanego limitu się zmniejsza. Zaletą tego rozwiązania jest uzależnienie kwoty kredytu od posiadanych zasobów, a nie od generowanych przepływów pieniężnych, dużym minusem natomiast zwiększone wymagania sprawozdawcze dla kredytobiorcy. Rozwiązanie to stosowane jest najczęściej w przypadku firm o stabilnej kondycji ekonomiczno-finansowej, działających na rynku co najmniej 6 miesięcy.

2.4.1. Mitygacja ryzyka kredytowego

W praktyce bankowej, duża liczba kredytów jest zabezpieczona za pomocą różnego rodzaju zabezpieczeń. Instytucja kredytowa ma bezpośredni wpływ na zakres ryzyka kredytowego, pod warunkiem, że stosuje zabezpieczenie, które będzie ograniczać to ryzyko. Przykładami często używanych zabezpieczeń

są: hipoteka, zastaw rejestrowy, środki pieniężne, papiery wartościowe, gwarancje, kredytowe instrumenty pochodne lub depozyty. Aby móc ograniczyć ryzyko, zabezpieczenia te muszą spełniać wymogi filaru trzeciego – są to między innymi jakościowe warunki wstępne dotyczące wykonalności i legalności.

Ograniczając ryzyko kredytowe, inne ryzyka (np. ryzyko prawne, operacyjne, płynności lub rynkowe) mogą jednak znacznie wzrosnąć. W celu odpowiedniego kontrolowania tych ryzyk, przy zastosowaniu techniki ograniczania ryzyka, instytucje kredytowe muszą wdrożyć solidne procedury i procesy, które spełniają wymagania organów regulacyjnych. W przeciwnym razie mogą być niezbędne dodatkowe wymagania kapitałowe, a efekt ograniczenia ryzyka kredytowego zostanie zneutralizowany.

Nie wszystkie rodzaje zabezpieczeń pokrywają ryzyko banku. Na przykład papiery wartościowe pożyczkobiorcy nie zapewniają wystarczającej ochrony instytucji kredytowej w przypadku niewykonania zobowiązania. Dlatego możliwe jest łączenie różnych form zabezpieczenia w stosunku do jednej ekspozycji kredytowej. Wówczas wnioskowana kwota kredytu zostanie podzielona na poszczególne części zabezpieczenia i zostanie ono przyjęte. Aby zapewnić bezpieczeństwo w kontekście ograniczania ryzyka kredytowego, zawarte umowy muszą być wiążące dla obu stron i możliwe do wyegzekwowania we wszystkich

odpowiednich systemach prawnych. Aby to zapewnić, należy przeprowadzić indywidualną kontrolę wymagań bezpieczeństwa dla każdego przyjętego zabezpieczenia.

W przypadku prawnie wykonalnych umów o kompensowaniu zobowiązań przez tego samego kredytobiorcę, pozycja po stronie aktywów i pasywów może być kompensowana względem siebie, a zatem można obliczyć ekspozycję kredytową netto. Ostatecznie oznacza to, że ekspozycja, która w niektórych przypadkach jest znacznie niższa, musi być zabezpieczona kapitałem wysokiego ryzyka.

Proste podejście do ograniczania ryzyka kredytowego wymaga, aby instrumenty zabezpieczające były

wyceniane według ich ceny rynkowej, a ich szacowanie musi odbywać się co sześć miesięcy. Takie podejście pozwala na użycie gotówki, certyfikatów depozytowych zdeponowanych u kredytodawcy, złota oraz, jeśli dozwolone są zewnętrzne oceny, dłużnych papierów wartościowych.

Głównymi metodami ograniczającymi ryzyko kredytowe w polskich bankach, wynikającymi z analizy sprawozdań dotyczących adekwatności kapitałowej wiodących banków w Polsce (tabela 2), są dywersyfikacja ryzyka poprzez zastosowanie systemów limitów dla różnych ekspozycji oraz zabezpieczenie ryzyka kredytowego w formie hipoteki na nieruchomościach, zastawu rejestrowego, jak i różnego rodzaju gwarancji (BGK i Skarbu Państwa).

Tabela 2. Techniki ograniczania ryzyka kredytowego stosowane przez wiodące banki w Polsce

Nazwa banku	Instrumenty i metody ograniczania lub redukcji ryzyka kredytowego	Rodzaje przyjmowanych zabezpieczeń
Bank Gospodarstwa Krajowego	- dywersyfikacja ryzyka - zabezpieczenie ryzyka - podział ryzyka - rekompensata ryzyka - monitoring wartości zabezpieczenia	- hipoteka na nieruchomości - gwarancja bankowa i Skarbu Państwa - gwarancja lub ubezpieczenie KUKE S.A. - poręczenie Jednostek Samorządu Terytorialnego - zastaw rejestrowy na rzeczach ruchomych - weksel
PKO BP	- adekwatna ocena ryzyka klienta i transakcji - system limitów - zabezpieczenia kredytowe - monitoring wartości zabezpieczenia	- hipoteki na nieruchomości - zabezpieczenie osobiste (poręczenie cywilne, poręczenie wekslowe) - zabezpieczenia na rachunku bankowym, na samochodzie lub papierach wartościowych - zabezpieczenia na wierzytelnościach gospodarczych - zabezpieczenia na rachunkach bankowych - zabezpieczenia na rzeczach ruchomych, nieruchomościach - zabezpieczenia na papierach wartościowych - zabezpieczenia na formie gwarancji BGK
Pekao S.A.	- adekwatna ocena ryzyka klienta i transakcji - system limitów - zabezpieczenia kredytowe - kompensowanie aktywów - monitoring wartości zabezpieczenia	- zabezpieczenia hipoteczne - zastawy i przewłaszczenia - poręczenia - gwarancje - cesje wierzytelności

Nazwa banku	Instrumenty i metody ograniczania lub redukcji ryzyka kredytowego	Rodzaje przyjmowanych zabezpieczeń
mBank	• wycena zabezpieczeń i zarządzanie nimi • zabezpieczenia kredytowe • dywersyfikacja ryzyka • podział ryzyka	• hipoteka na nieruchomościach • przewłaszczenie częściowe kredytowanego pojazdu • zabezpieczenia w formie przewłaszczenia warunkowego • gwarancje • zastaw rejestrowy • cesja praw do wierzytelności • kaucja czy blokada środków na rachunku bankowym • poręczenie • weksel własny • poręczenie wekslowe • ubezpieczenie spłaty kredytu
Bank Millennium	• zabezpieczenia kredytowe • monitoring i kontrola ryzyka	• zabezpieczenia hipoteczne • zastawy i przewłaszczenia • poręczenia • poręczenie wekslowe • gwarancje • cesje wierzytelności
Alior Bank	• dywersyfikacja ryzyka poprzez system limitów • zabezpieczenia kredytowe • monitoring i kontrola ryzyka • uzależnienie strategii od kanału dystrybucji poszczególnych produktów	• gwarancje, regwarancje i poręczenia • gwarancje w ramach programów realizowanych przez BGK • blokady • zastawy • przewłaszczenia • cesje wierzytelności • ubezpieczenia kredytu • weksle • hipoteki • pełnomocnictwa do rachunku bankowego • kaucje jako szczególna forma zabezpieczenia • notarialne oświadczenie o poddaniu się egzekucji w trybie art. 777 KPC

Nazwa banku	Instrumenty i metody ograniczania lub redukcji ryzyka kredytowego	Rodzaje przyjmowanych zabezpieczeń
ING Bank Śląski	• dywersyfikacja ryzyka poprzez system limitów • zabezpieczenia kredytowe	• zabezpieczenia na nieruchomości • aktywa ruchome – rzeczy oznaczone co do tożsamości • zapasy lub rzeczy oznaczone co do gatunku • kaucje, lokaty oraz środki na pokrycie akredytywy z góry • bony skarbowe • obligacje znajdujące się w obrocie na giełdzie • obligacje nieznajdujące się w obrocie na giełdzie/certyfikaty inwestycyjne • akcje znajdujące się w obrocie na giełdzie • akcje nieznajdujące się w obrocie na giełdzie • jednostki uczestnictwa w Otwartych Funduszach Inwestycyjnych • wykupiona wierzytelność z regresem • poręczenie według Prawa wekslowego lub Kodeksu Cywilnego • gwarancja/regwarancja bankowa i gwarancja korporacyjna • przystąpienie do długu • list intencyjny/patronacki/ oświadczenia patronackie • weksel in blanco • cesja praw z polisy majątkowej • ubezpieczenie kredytu w Zakładzie Ubezpieczeniowym • ubezpieczenie należności krajowych (polisa wystawiona na ING BSK lub cesja polisy)
Idea Bank	• zabezpieczenia kredytowe • monitoring wartości zabezpieczenia • dywersyfikacja ryzyka poprzez system limitów	• hipoteka ustanowiona na nieruchomości z pierwszeństwem zaspokojenia • zastaw rejestrowy • kaucja pieniężna lub zastaw na środkach pieniężnych na rachunku powierniczym • cesja wierzytelności • weksel własny in blanco, poręczenie cywilne • gwarancja osoby trzeciej w formie weksla własnego lub poręczenia cywilnego • cesja praw z polisy ubezpieczeniowej na wypadek pożaru i innych zdarzeń losowych • polisa ubezpieczeniowa na wypadek spadku wartości nieruchomości, utraty pracy, bankructwa firmy • zastaw na obligacjach, bonach skarbowych, lokatach strukturyzowanych z 100% ochroną kapitału • pełnomocnictwo do rachunków w Banku • poręczenie cywilne • gwarancja w ramach Portfelowej Linii Gwarancyjnej de minimis/gwarancja PLD

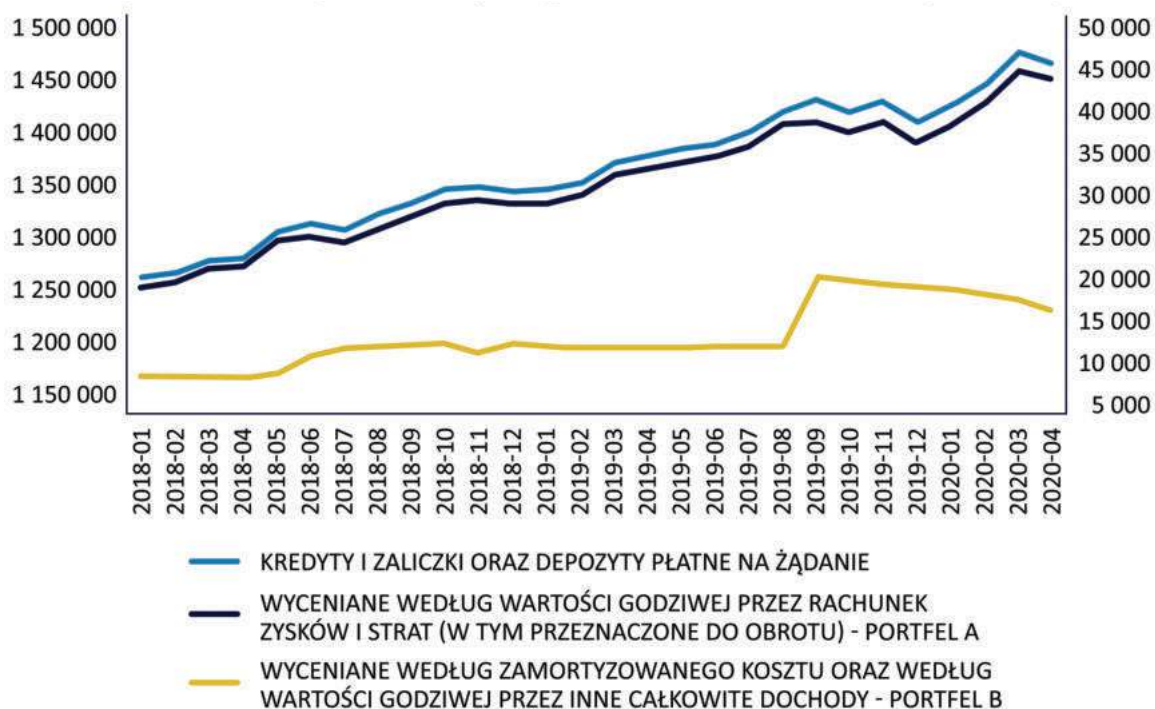
Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań banków dot. adekwatności kapitałowej 31.12.2018.

2.5. Wartość i jakość portfela kredytów bankowych dla MŚP

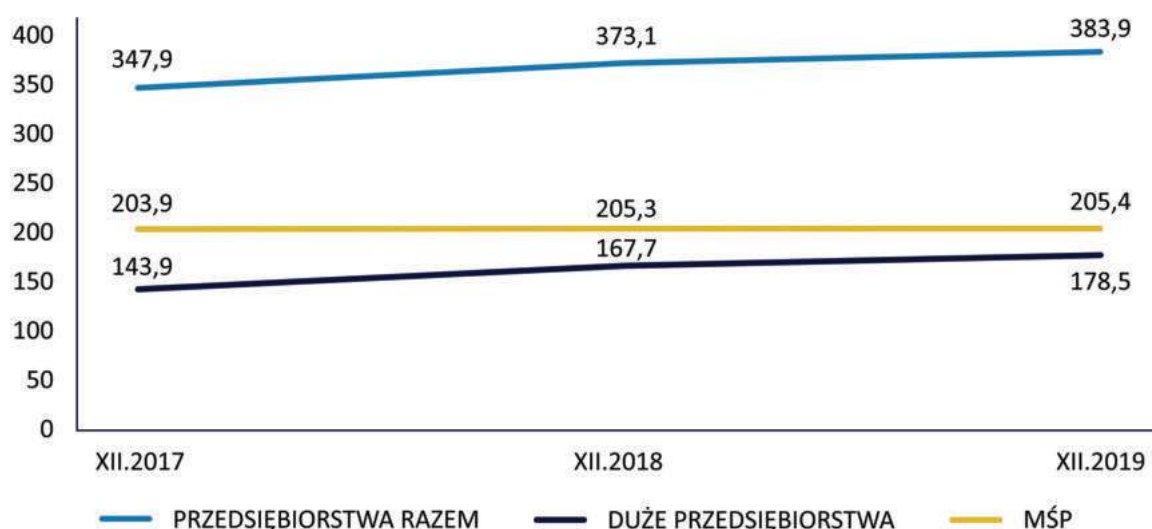
W latach 2018-2020 wartość portfela kredytów i zaliczek oraz depozytów na żądanie systematycznie

wzrastała. Od marca 2020 obserwujemy gwałtowny spadek kredytów, co biorąc pod uwagę obecną sytuację pandemiczną jest zupełnie naturalne (wykres 4).

Wykres 4. Wartość portfela kredytowego w Polsce w latach 2018-2020 (w mln PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych sektora bankowego, NBP.

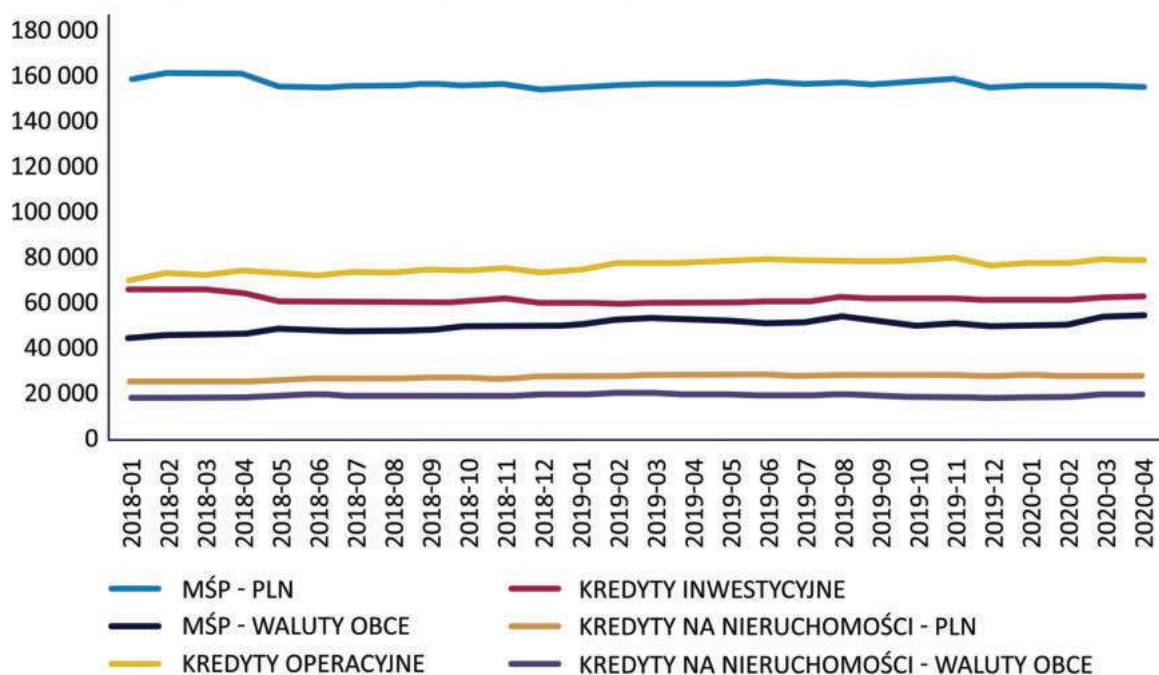
Wykres 5. Struktura kredytów i zaliczek przedsiębiorstw sektora niefinansowego – portfel B (w mld PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Informacji na temat sytuacji sektora bankowego. 2020, KNF, s. 32.

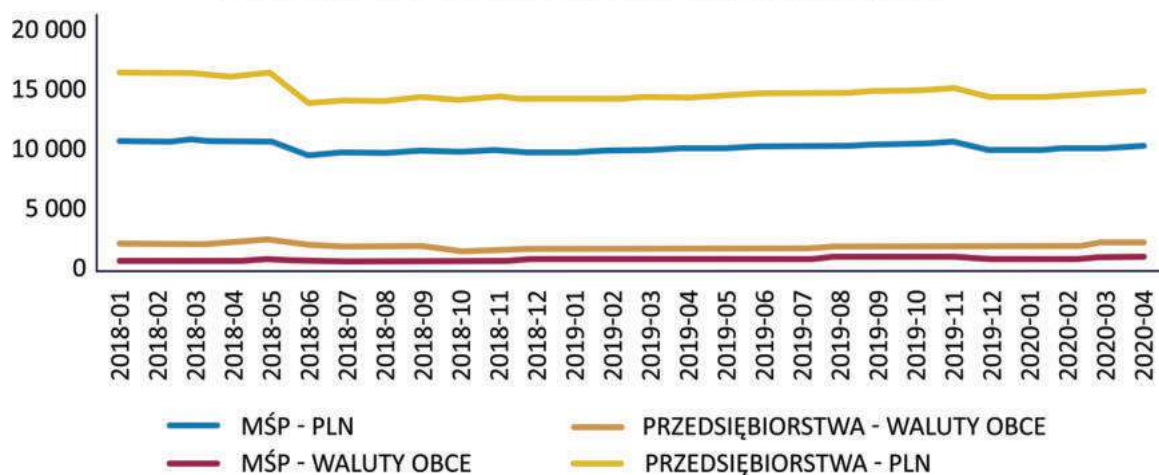
Kredyty dla przedsiębiorstw MŚP stanowią ponad połowę wszystkich kredytów udzielonych przedsiębiorstwom, choć należy zauważyć, że ich udział z roku na rok maleje. Na koniec 2017 r. kredyty dla MŚP

stanowiły 59% ogółu kredytów, w 2018 r. zanotowano 4% spadek do poziomu 55% wszystkich kredytów, a w 2019 r. stanowiły one 54% ogółu kredytów (wykres 5).

Wykres 6. Struktura kredytów i zaliczek przedsiębiorstw MŚP (w mln PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych sektora bankowego, NBP

Wykres 7. Odpisy aktualizujące, kredyty i zaliczki oraz depozyty płatne na żądanie sektora niefinansowego ze stwierdzoną utratą wartości (w mln PLN)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych sektora bankowego, NBP

Wśród kredytów udzielanych małym i średnim przedsiębiorstwom dominują kredyty w polskiej walucie. Kredyty walutowe stanowiły jedynie znikomy procent

wszystkich kredytów dla MŚP. Rozpatrując przeznaczenie kredytu należy zauważyć, że dominują kredyty udzielane na finansowanie działalności bieżącej oraz

Wykres 8. Jakość portfela kredytów dla MŚP (w mld PLN i w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dane miesięczne sektora bankowego według stanu na 30 kwietnia 2020 r. 2019, Warszawa: KNF, s. 14.

kredyty inwestycyjne. O ile w styczniu 2018 r. wolumen kredytów operacyjnych był minimalnie większy niż kredytów inwestycyjnych, to od kwietnia 2018 r. ta różnica zwiększyła się do około 8%. Kredyty na nieruchomości zarówno w walucie polskiej, jak i obcej stanowiły jedynie niewielką część kredytów udzielonych przedsiębiorstwom MŚP (wykres 6).

Wśród kredytów z rozpoznaną utratą wartości około 70% stanowią kredyty dla małych i średnich przedsiębiorstw (wykres 7).

Wśród kredytów dla przedsiębiorstw MŚP ponad 77% stanowiły kredyty w fazie F1, ponad 10% kredytów zostało zakwalifikowanych do fazy F2 i niewiele ponad 11% stanowiły kredyty w fazie F3. W fazie 3 (F3) znajdowały się kredyty MŚP na kwotę 24 mld zł (wykres 8). Wprowadzenie od 1 stycznia 2018 r. obowiązku stosowania MSSF 9 spowodowało, że banki wcześniej rozpatrują straty związane z utratą należności. Standard ten bowiem wprowadza koncepcję dokonywania odpisów na rzecz strat oczekiwanych, a nie jak dotąd strat poniesionych (MSR 39). Utrata wartości ze względu na ryzyko kredytowe zawsze ujmowana jest na wyniku finansowym.

Wielkość i jakość ekspozycji w poszczególnych branżach była różna. Na koniec 2019 r. największym poziomem ryzyka (największy udział procentowy kredytów w Fazie 3) cechowały się branże: górnictwo i wydobywanie (21,19%), zakwaterowanie i gastronomia (17,9%), budownictwo (16,55%) oraz edukacja (12,5%). Z punktu widzenia przedsiębiorstw

MŚP niepokojąca jest informacja z branży zakwaterowania i gastronomii oraz budownictwa (Informacja na temat sytuacji sektora bankowego, s.35-36).

W czasach kryzysu rośnie liczba kredytów NPL. I choć obecna sytuacja nie jest konsekwencją klasycznego kryzysu bankowego poprzedzonego nadmierną akcją kredytową (jak w przypadku roku 2008), to jej skutki dla banków i gospodarki mogą być podobne. Obecna sytuacja pandemiczna na pewno przyczyni się do spowolnienia gospodarczego, choć dziś jeszcze trudno powiedzieć, jak duże ono będzie. Jej skutki odczuwalne będą także dla banków. Badania naukowe potwierdzają, że wysoki poziom kredytów zagrożonych zaburza bilanse banków i hamuje wzrost udzielanych kredytów oraz opóźnia ożywienie gospodarcze (Aiyar i in., 2015; Kalemlı-Ozcan i in., 2015). Wykazano również, że skuteczność radzenia sobie z problemem kredytów NPL ma kluczowe znaczenie dla ożywienia gospodarczego. Na podstawie analizy 88 kryzysów bankowych od 1990 r., Ari i in. (2015) wykazali, że podczas kryzysów kredyty NPL zachowują się według odwróconej litery U. Zaczynają na niewielkich poziomach i szybko rosną w początkowym okresie kryzysu, następnie po osiągnięciu szczytu stabilizują swój poziom, by zacząć spadać. Wyższe szczyty NPL odnotowano dla krajów o niższym PKB per capita, przy stałych kursach wymiany i przy mniej rentownych bankach i bardziej niestabilnych bilansach przedsiębiorstw.

Patrząc na wszystkie kryzysy można zauważyć, że poziom kredytów zagrożonych osiąga średnio około 20%

całkowitych kredytów, ale wariancja jest duża: w krajach rozwijających się poziom kredytów zagrożonych może przekroczyć 50% całkowitych kredytów. Tylko w przypadku mniej niż jednej piątej kryzysów bankowych nie wystąpiło zjawisko wysokich poziomów kredytów zagrożonych (czyli przekraczające 7% ogółu kredytów).

Przewidzenie poziomu przyszłych kredytów NPL jest kluczowe dla formułowania strategii rozwiązywania problemów w tym zakresie. Jest to jednak działanie bardzo trudne, gdyż nie bardzo można oprzeć się na ilości kredytów NPL sprzed kryzysu. **Doświadczenia pokazały, że liczba kredytów NPL zwiększyła się średnio trzykrotnie w stosunku do wartości sprzed kryzysu, a w skrajnych przypadkach nawet dziesięciokrotnie.**

Szukając rozwiązania problemu wysokich kredytów NPL, kraje stosują między innymi:

- przeglądy jakości aktywów w celu zidentyfikowania kredytów zagrożonych i wymagających restrukturyzacji;
- rozdzielanie dobrych i złych aktywów banków (tzw. „good bank” - „bad bank”). To sprawia, że bilanse „dobrych banków” są bardziej przejrzyste, stabilizują ich dostęp do rynku i pozwalają im skupić się na udzielaniu nowych pożyczek. „Złe banki” są to najczęściej firmy skonstruowane do zarządzania aktywami (*asset management company* - AMC), by odzyskać wartość ze złych aktywów. „Dobre banki” są natomiast dokapitalizowywane, aby zapewnić im zdolność kredytową.

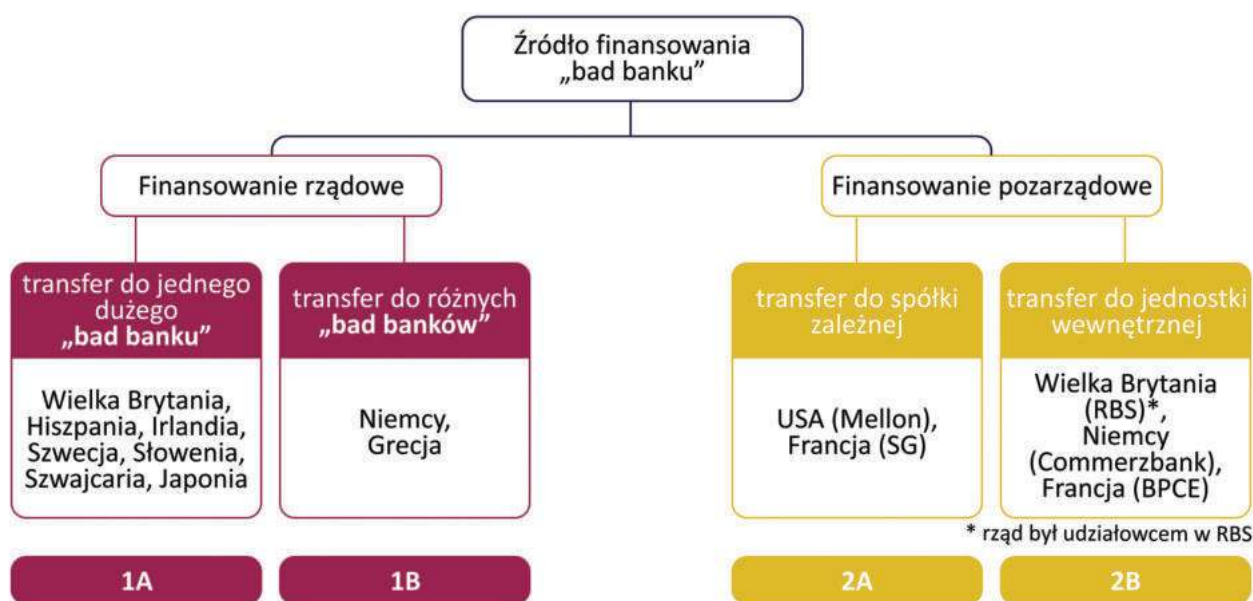
Obserwując doświadczenie innych krajów w zakresie radzenia sobie z problemem kredytów NPL można

wyróżnić cztery modele „bad banków” zidentyfikowane ze względu na podmiot finansujący ich powstanie oraz miejsce transferu kredytów zagrożonych. W dwóch pierwszych modelach „bad banki” zostają powołane przez rząd, a w kolejnych dwóch powoływane są na mocy decyzji banków (rysunek 2).

W pierwszych dwóch modelach podmiotem finansującym powstanie „bad banków” jest państwo, różnią się jednak miejscem transferu kredytów NPL. W pierwszym przypadku (1A) kredyty NPL z wszystkich banków transferowane są do jednego dużego „bad banku”. To rozwiązanie zostało zastosowane w Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Irlandii, Szwecji, Słowenii, Szwajcarii oraz Japonii. W drugim przypadku powoływanych jest kilka niezależnych od siebie podmiotów spełniających funkcję „bad banków” (1B). Przykładami państw, w których ten model został wprowadzony, są Grecja oraz Niemcy.

„Bad banki” mogą być tworzone także przez banki. Również w tym przypadku można wyróżnić dwa modele. W pierwszym z nich kredyty NPL transferowane są do spółki zależnej (2A). Na takie rozwiązanie zdecydował się Mellon w Stanach Zjednoczonych oraz SG we Francji. W drugim modelu kredyty zagrożone są transferowane do specjalnie wydzielonych w tym celu wewnętrznych jednostek banku (2B). Przykładem zastosowania takiego rozwiązania jest RBS z Wielkiej Brytanii (przy czym w tym wypadku państwo było udziałowcem), niemiecki Commerzbank oraz francuski BPCE.

Każde z przyjętych rozwiązań posiada wady i zalety. Charakterystykę najważniejszych cech każdego z wyróżnionych modeli zawiera Tabela 3.

Rysunek 2. Model „bad banków”

Źródło: Asimakopoulos i in.

Tabela 3. Charakterystyka modeli „bad banków”

Wyszczególnienie	Model 1A	Model 1B	Model 2A	Model 2B
Ramy prawne	nowe	nowe	–	–
Rola państwa	Założyciel, nadzoruje operacyjną działalność banku i jest głównym udziałowcem	Udzielenie gwarancji Skarbu Państwa	–	Państwo może być udziałowcem
Ramy czasowe	Określone	Określone (EAA), zgodnie z zasadą „szybko jak to możliwe” (Grecja)	Nie ma ściśle określonych ram czasowych, ale zgodnie z zasadą „tak szybko, jak to możliwe”	Określone
Podmioty ponoszący straty lub zyski	Prywatni inwestorzy oraz podatnicy	Prywatni inwestorzy oraz podatnicy	Posiadacze akcji i obligacji banków	Akcjonariusze
Odpowiedź rynku na powstanie „bad banku”	Ceny akcji banków, z których wytransferowane zostały kredyty NPL, wzrastają	Trudne do oszacowania, bo bank, z którego zostają wydzielone kredyty, przestaje istnieć	Ceny akcji Mellon wzrosły	Ceny akcji RBS spadły o 7% po ogłoszeniu tworzenia BB
Metoda transferu	Zasady transferu wynikają z aktów prawnych	Zasady transferu wynikają z aktów prawnych	Ustalone przez bank	Transfer najbardziej zagrożonych aktywów
Wartość transferu kredytów NPL	BB skupuje od banków kredyty po zdyskontowanej cenie płacąc za nie obligacjami skarbowymi. Wartość wyceniana jest przez niezależny podmiot nadzorowany przez odpowiednią jednostkę rządową	W przypadku EAA transfer został dokonany w oparciu o wartość księgową kredytów. W Grecji zastosowano wartość zdyskontowaną	Transfer kredytów NPL odbywa się w zdyskontowanej wartości. Wartość ta wyceniana jest przez nowego niezależnego CEO	Wycena dokonana wewnętrznie
Zarządzanie aktywami „bad banku”	Trzymanie, sprzedaż lub restrukturyzacja	Trzymanie, sprzedaż lub restrukturyzacja (EAA), w Grecji aktywami zarządza prywatny likwidator	Sprzedaż kredytów, otrzymanie spłaty od dłużników	Trzymanie, sprzedaż albo restrukturyzacja (w zależności od efektywności kapitałowej)

Wyszczególnienie	Model 1A	Model 1B	Model 2A	Model 2B
Kadra zarządcza „bad banku”	Niezależna rada dyrektorów (złożona z osób wskazanych przez rząd) plus odpowiednie komitety (zarządzanie ryzykiem, audytu, itd.)	Niezależna rada dyrektorów	Niezależna rada dyrektorów i komitety	Bezpośrednie kierownictwo, bez wydzielania rady dyrektorów. Pracownicy BB niezwiązani z właściwą działalnością banku
Nadzór	Zewnętrzny monitoring ze strony państwa (działanie BB), monitoring działalności komitetów przez zarząd	Monitoring ze strony Soffin oraz niezależnych audytorów (EAA), słaby monitoring ze strony HFSF	Niezależny zespół z innej spółki zależnej banku	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Asimakopoulos i in.

Pomimo posiadania i korzystania z różnorodnych metod w celu rozwiązania problemu kredytów NPL należy zauważyć, że o ile niektóre kraje szybko radzą sobie z tym problemem, o tyle jedna trzecia krajów jest obciążona kredytami zagrożonymi przez ponad siedem lat po kryzysie. Wyniki redukcji kredytów zagrożonych po globalnym kryzysie finansowym z 2007 r. pokazują, że dwie trzecie krajów, które doświadczyły wysokiego poziomu kredytów NPL, nie były w stanie rozwiązać tych problemów w okresie siedmiu lat po kryzysie.

Co ciekawe, dane pokazują, że o ile gospodarki rozwinięte mają zwykle niższe kredyty zagrożone po kryzysie, to rozwiązanie tego problemu zajmuje im więcej czasu. Nierozwiązanie problemu wysokich NPL przyczynia się

do zmniejszenia wzrostu produkcji o 1,5 p.p. rocznie, przynajmniej przez następne sześć lat.

Polskie banki w porównaniu do kryzysu z 2008 r. weszły w pandemię COVID-19 ze średnimi wyższymi wskaźnikami kapitału, ale będąc mniej dochodowe. Dlatego wykorzystując doświadczenia z kryzysu 2008 r. (oczywiście jednocześnie uwzględniając jego odmienność) takich państw jak Szwecja czy Słowenia warto rozważania stać się stworzenie „bad banków” jako narzędzia do „oczyszczania” bilansów banków. Spółka Asset Management Co. o strukturze państwowo-prywatnej mogłaby stać się ważnym mechanizmem resolution. Pomysł ten jest obecnie rozważany przez EBC dla państw będących w unii bankowej.

Umocowanie problemu badawczego w otoczeniu regulacyjnym i instytucjonalnym

W grudniu 2017 r. Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (BCBS) opublikował nowe regulacje bankowe, potocznie zwane Bazyleą IV, które stanowią dopełnienie wcześniejszych norm ostrożnościowych. Mimo że opublikowana wersja Bazylei IV jest łagodniejsza w swoich założeniach niż przewidywano, obejmuje ona zmiany w pomiarze ryzyka kredytowego oraz nowe zasady obliczania aktywów ważonych ryzykiem. Komitet Bazylejski wprowadził nową, jednolitą metodę obliczania kapitału na ryzyko operacyjne zwaną metodą standardową, która zgodnie z założeniem ma zacząć obowiązywać od 1 stycznia 2022 r. i zastąpi trzy obowiązujące podejścia wprowadzone w ramach Filaru I.

Nowe regulacje mają na celu zwiększenie odporności banków na szoki zewnętrzne oraz zagwarantowanie większej przejrzystości i porównywalności aktywów ważonych ryzykiem (RWA) banków poprzez zaostrożenie wymogów dotyczących metod wyliczania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego. Model standardowy wykorzystywany do obliczania ryzyka i wymaganego kapitału regulacyjnego został zaostrożony tak, aby był on bardziej wrażliwy na ryzyko i odzwierciedlał wszelkie zmiany na rynkach finansowych. BCBS zarekomendował, aby do oceny ryzyka operacyjnego banku stosowana była wyłącznie metoda standardowa. Z kolei w przypadku stosowania przez banki modelu wewnętrznych ratingów do oceny ryzyka i wyznaczania kapitału regulacyjnego (metoda IRB), Komitet Bazylejski zastrzył wymogi ich stosowania ograniczając je tylko do niektórych klas aktywów oraz ustalając dolną granicę redukcji kapitału regulacyjnego (output floor) na poziomie 72,5% aktywów ważonych ryzykiem, które wynikają z zastosowania modeli standardowych. BCBS tą regulacją chciał ograniczyć tendencje banków do zaniżania

wymogów kapitałowych stosujących modele IRB. Wprowadzenie dolnej granicy redukcji kapitału regulacyjnego powinno zostać wprowadzane od 1 stycznia 2022 r. od granicy wyjściowej 50% do uzyskania wyznaczonego poziomu 72,5% w 2027 r.

W praktyce większość instytucji kredytowych stosujących modele wewnętrzne może doświadczyć zauważalnego wzrostu aktywów ważonych ryzykiem, co z kolei może obniżyć ich współczynniki kapitałowe. Szczególnie aktywa ważne ryzykiem wyliczone metodą IRB z udzielanych kredytów dla klientów o wysokich ratingach kredytowych mogą się znacznie różnić od aktywów ważonych ryzykiem wyliczonych metodą standardową (Wykres 9). Oznacza to, że bank stosujący metodę IRB może osiągnąć korzyści wynoszące najwyżej 27,5% wymogu kapitałowego.

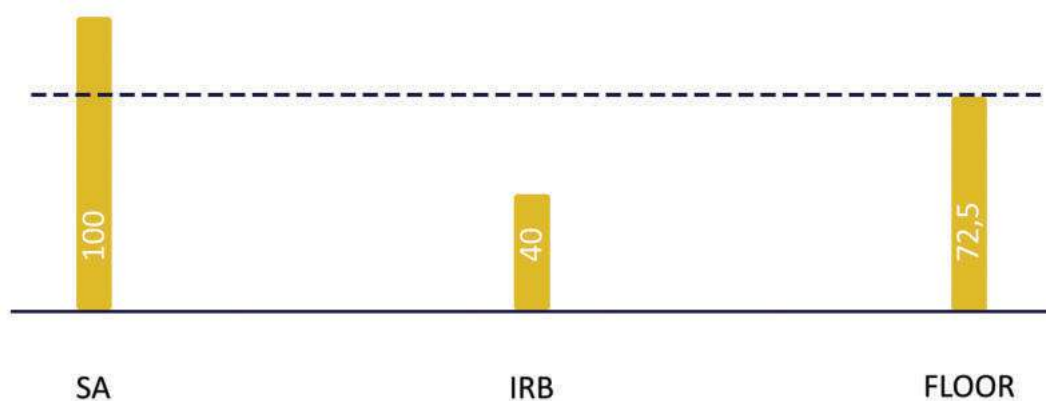
Można zatem wysnuć wniosek, że ustanowienie *output floor* na poziomie 72,5% będzie oddziaływać na większość modeli banków, szczególnie dużych banków stosujących metodę IRB (w Polsce m.in. mBank oraz bank Millennium).

3.1. Istotne klasy ekspozycji w bankowości korporacyjnej

Ekspozycje wobec przedsiębiorstw MŚP są zaliczane zarówno do ekspozycji detalicznych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw oraz ekspozycji zabezpieczonych hipoteką na nieruchomościach.

Ekspozycje detaliczne

Dla instytucji kredytowych istotną klasę ekspozycji tworzą ekspozycje detaliczne. Waga ryzyka dla tej

Wykres 9. Aktywa ważone ryzykiem wg metody standardowej vs metody IRB

Źródło: Journalistengespräch zur Vorstellung der Auswirkungsstudie zur europäischen Umsetzung von Basel IV. 2019, Frankfurt am Main: BankenVerband.

klasy aktywów stanowi zgodnie z Bazyleą IV 75%, podobnie jak waga wyliczona w Bazylei III. Jednak nowe przepisy uzupełniają katalog tych kryteriów wyłącznie wtedy, gdy jest on w pełni spełniony, można zastosować obniżoną wagę ryzyka. We wszystkich innych przypadkach obowiązuje waga ryzyka 100%. Obowiązujące już zgodnie z Bazyleą III kryteria klasyfikacji tj. kryterium orientacji (osoby fizyczne czy przedsiębiorstwa MŚP, jak również łączna kwota zobowiązań klienta będącego dłużnikiem w wysokości do 1 mln Euro) zostały uzupełnione przez wprowadzenie obowiązku identyfikacji na podstawie dwóch dodatkowych kryteriów tzn. kryterium produktowego i kryterium granulacji, które wcześniej stanowiły tylko kryteria dodatkowe. Kryterium produktowe wymaga, aby były to kredyty odnawialne lub linie kredytowe (w tym karty kredytowe i linie kredytowe w rachunku bieżącym), osobiste pożyczki terminowe lub umowy leasingowe (np. kredyty ratalne, leasing samochodowy i studencki), kredyty biznesowe lub ich odpowiednie zobowiązania. Z tego kryterium wyłączone są kredyty hipoteczne, finansowanie instrumentów pochodnych i finansowanie innych papierów wartościowych, niezależnie od notowania giełdowego składników aktywów. Drugim dodatkowym warunkiem jest kryterium granulacji zakładające zróżnicowanie portfela detalicznego, aby zredukować ryzyko na zasadzie dywersyfikacji. Zgodnie z tym kryterium, aby móc zastosować zmniejszoną wagę ryzyka wynoszącą 75%, stosuje się ustalenie liczbowego limitu, że ekspozycja wobec jednego przedsiębiorcy nie może przekraczać 0,2% całego ogólnego regulacyjnego portfela detalicznego. Wcześniej tę samą definicję stosowano w przypadku tego kryterium, ale nie było to obowiązkowe – służyło ono jedynie jako dodatkowa wskazówka. Wraz z wprowadzeniem przepisów Bazylea IV stało się ono kryterium obowiązkowym w celu uzyskania preferencji w zakresie wagi ryzyka.

Niższą wagę ryzyka w wysokości 45% stosuje się wobec kredytobiorców sklasyfikowanych

w obszarze ekspozycji detalicznych i posiadających tylko linie kredytowe w postaci kart kredytowych, dla których zobowiązanie jest regularnie i terminowo spłacane, np. co miesiąc wraz z ciągiem z karty kredytowej, w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy. Ta sama sytuacja dotyczy kredytobiorców, którzy mają kredyty w rachunku bieżącym, które nie zostały wykorzystane w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy.

Ekspozycje wobec małego lub średniego przedsiębiorstwa mogą być również traktowane jako ekspozycje detaliczne z wagą ryzyka wynoszącą 75%. Dodatkowo, zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (CRR II) istnieje możliwość zastosowania obniżenia tej wagi poprzez pomnożenie wagi 75% przez współczynnik 0,7619, co daje dodatkowo bardziej preferencyjną wagę ryzyka.

Ekspozycje wobec przedsiębiorstw

W przypadku, gdy dla wyliczania ekspozycji wobec przedsiębiorstw bank może zastosować ratingi zewnętrzne, to dodatkowo na podstawie dodatkowej analizy dokumentów dotyczących wiarygodności kredytowej musi ocenić ryzyko klienta i porównać je z ratingiem zewnętrznym (Due Diligence). W sytuacji, gdy w procesie wewnętrznym zostanie ocenione wyższe ryzyko kontrahenta niż w ratingu zewnętrznym, bank ma obowiązek zastosować wyższą wagę ryzyka (co najmniej o jeden poziom). W odwrotnej sytuacji, gdy w oparciu o rating zewnętrzny ryzyko kontrahenta będzie wyższe niż wynika to z analizy wewnętrznej wiarygodności kredytowej, waga ryzyka nie jest obniżana. W porównaniu do Bazylei III, ekspozycjom wobec przedsiębiorstw o ratingu BBB+ do BBB- obniżono wagę ryzyka do 75%. Zmiana ta powoduje większą wrażliwość na ryzyko z uwagi na to, że wprowadzono bardziej precyzyjne zróżnicowanie ryzyka. Wszystkim przedsiębiorstwom, dla których nie stosuje się zewnętrznych ratingów, nadaje się wagę ryzyka na poziomie 100%.

Tabela 4. Wagi ryzyka przy zastosowaniu ratingów zewnętrznych

Rating zewnętrzny	AAA do AA-	A+ do A-	BBB+ do BBB-	BB+ do BB-	mnijšie niż BB-
Wagi ryzyka wg Bazylei III	20%	50%	100%	100%	150%
Wagi ryzyka wg Bazylei IV	20%	50%	75%	100%	150%

Źródło: Bank for International Settlements, 2017, s. 17

W przypadku instytucji kredytowych, które nie mogą korzystać z zewnętrznych ratingów z powodu ograniczeń krajowych, obowiązują następujące zasady: jeżeli przedsiębiorstwo wykaże, że posiada odpowiednią zdolność do terminowego wywiązywania się ze swoich zobowiązań finansowych i jest oceniane jako odporne na niekorzystne zmiany cyklu koniunkturalnego i warunków biznesowych, bank może zastosować wobec niego niższą wagę ryzyka na poziomie 65% przypisując te ekspozycje do klasy inwestycyjnej przedsiębiorstwa (exposures to "investment grade" corporates). Przedsiębiorstwo może zostać przypisane do tej klasy ekspozycji na podstawie analizy złożoności jej modelu biznesowego, wyników w porównaniu z przemysłem i partnerami oraz ryzyka związanego z otoczeniem operacyjnym przedsiębiorstwa. Ponadto przedsiębiorstwo (lub jego jednostka dominująca) musi posiadać papiery wartościowe pozostające na uznanej giełdzie papierów wartościowych.

Wszystkie pozostałe przedsiębiorstwa są oceniane ze 100% wagą ryzyka, chyba że spełniają wymagania przedsiębiorstwa z sektora MŚP, dla którego określono wagę ryzyka na poziomie 85% (jeżeli przychody netto przedsiębiorstwa wynoszą maksymalnie 50 milionów Euro, stosuje się wobec niego wagę ryzyka na poziomie 85%), a ekspozycje przekraczają wartość 1 mln Euro i nie można zaliczyć ich do klasy ekspozycji detalicznych z 75% wagą ryzyka. Jest to wyrażona preferencja w stosunku do obecnych przepisów i przedsiębiorstw, które należą do tych kategorii. Takie podejście jest uzasadnione mniejszym wpływem, jaki wywrze niepowodzenie zobowiązania MŚP w porównaniu z upadkiem dużych przedsiębiorstw.

3.2. Ocena wpływu wprowadzonych zmian na dostępność do kredytu dla przedsiębiorstw MŚP

Zaostrzenie metod oceny aktywów ważonych ryzykiem potrzebnych do wyliczania wymogów kapitałowych zwiększy koszty banku, które zostaną przekierowane na klientów. Oznacza to, że przedsiębiorstwa MŚP będą drożej płaciły za kredyt. Bardziej rygorystyczne metody wyliczania ryzyka kredytowego i wprowadzenie *Output Floor* powoduje wzrost aktywów ważonych ryzykiem, a w konsekwencji obniżenie współczynników kapitałowych instytucji kredytowych. Banki stosujące wewnętrzne ratingi mogły dokładniej ocenić wiarygodność kredytową klienta, nie tylko na podstawie dokumentacji, lecz również na podstawie znajomości sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa wynikającej z długotrwałej współpracy z bankiem. Bazylea IV ogranicza możliwości banku w wyliczaniu wag ryzyka, a to hamuje wzrost gospodarczy. Ocena ratingowa klienta dostarcza informacji

o wiarygodności przedsiębiorstwa, ale również decyduje o wysokości kosztu kredytu. **Przedsiębiorstwa MŚP nie posiadają często wysokiej oceny ratingowej, co przesądza o wysokich kosztach kredytowania.**

Częściowym rozwiązaniem problemu ograniczenia dostępu do kredytowania dla MŚP jest zastosowanie współczynnika wsparcia MŚP (0,7619), który obniża kwotę ekspozycji ważonej ryzykiem. Unia Europejska zastosowała współczynnik wsparcia MŚP, aby zwiększyć dostępność MŚP do finansowania bankowego. Współczynnik wsparcia MŚP został pierwotnie wprowadzony, aby złagodzić ewentualne negatywne skutki pakietu Bazylea III dla MŚP. Do tej pory współczynnik wsparcia MŚP okazał się skuteczny, ponieważ MŚP uzyskiwały kredyt szybciej z powodu niższych wymogów kapitałowych.

Przedsiębiorstwa z sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) są szczególną grupą przedsiębiorstw docenianą przez Unię Europejską z uwagi na główną rolę w tworzeniu PKB i generowaniu miejsc pracy w gospodarce unijnej. Implementując wytyczne Bazylei IV do regulacji unijnych, Parlament Europejski i Rada uwzględnili specyfikę funkcjonowania tych przedsiębiorstw. W wyniku mniejszej podatności na ryzyko systemowe niż duże przedsiębiorstwa, zdaniem ustawodawców europejskich należy zastosować wobec tych podmiotów niższe wymogi kapitałowe z tytułu ekspozycji wobec MŚP. Głównym celem zmniejszenia wymogów kapitałowych dla tej grupy przedsiębiorstw jest zapewnienie optymalnego ich finansowania i pobudzenie ich do inwestycji. Rozporządzenie CRRII zwiększyło wartość ekspozycji wobec MŚP z 1,5 mln Euro do 2,5 mln Euro, dla których zmniejszona zostanie kwota ekspozycji ważonej ryzykiem o 23,81%. Możliwość obniżenia wagi ryzyka dotyczy ekspozycji wobec MŚP zaliczanych zarówno do kategorii ekspozycji wobec przedsiębiorstw, ekspozycji detalicznych, jak również kategorii ekspozycji zabezpieczonych hipotekami na nieruchomościach. Dodatkowo w przypadku części ekspozycji wobec MŚP, których wartość ekspozycji przekracza 2,5 mln Euro, powinno zostać zastosowane obniżenie wymogów kapitałowych o 15 %. Wynika z tego, że ryzyko kredytowe wobec tych podmiotów powinno mieć wagę 85% – zgodnie z wytycznymi Bazylei IV.

Bez zastosowania współczynnika wsparcia MŚP waga ryzyka kredytów dla MŚP wzrasta. Zgodnie z przepisami Bazylei IV współczynnik MŚP nie jest określony, a rośnie waga ryzyka dla kredytów dla małych i średnich przedsiębiorstw. Mniejsze i średnie przedsiębiorstwa nie będą już dłużej mogły korzystać z niższego wskaźnika kapitału własnego przy ubieganiu się o kredyt. Dodatkowo, małe i średnie przedsiębiorstwa często otrzymują kredyty w mniejszych

instytucjach finansowych. Te mniejsze banki będą musiały rozważyć w przyszłości niższy limit kapitału i zastosować standardowe metody oceny ryzyka. Aby przetrwać, będą musiały zabezpieczyć się przed ryzykiem niewypłacalności i obciążyć kredyty wyższymi kosztami. **Oznacza to, że małym i średnim przedsiębiorstwom trudniej będzie uzyskać kredyt**

w przyszłości, podczas gdy będą musiały ponieść jego wyższe koszty. Ze względu na zwiększoną wagę ryzyka kredytów dla MŚP ekspozycje te będą bardziej wpływały na bilanse mniejszych banków i będą miały negatywny wpływ na ich wskaźnik kapitału własnego. Skutki te mogą być mniej odczuwalne w przypadku większych banków.

Wpływ sytuacji pandemicznej na sytuację sektora MŚP

IMAS International pod koniec maja 2020 r. na zlecenie Krajowego Rejestru Długów przeprowadziła drugą edycję (pierwsza pod koniec kwietnia 2020 r.) ogólnopolskiego badania „KoronaBilans MŚP”. Wynika z niego, że już prawie co trzecia badana firma pozytywnie ocenia swoją bieżącą sytuację ekonomiczną. Jest to znaczna poprawa w porównaniu do miesiąca poprzedniego, w którym taką ocenę wystawiło zaledwie 25% firm. Mniej też małych i średnich przedsiębiorców ocenia swoją aktualną sytuację ekonomiczną jako złą i jest to spadek o 10 p. p. w stosunku do pierwszej edycji badania.

Niestety nadal funkcjonowaniu firm towarzyszy niepokój o malejące w przyszłości przychody, choć należy zauważyć, że nie jest on już tak duży jak miesiąc wcześniej. W kwietniu 79% ankietowanych wyraziło obawę, że w najbliższych trzech miesiącach ich przychody zmniejszą się, o tyle w maju na taką odpowiedź wskazało już 64,5% firm. Nieznacznie zmniejszył się także odsetek firm (z 89% do 81%), które dostrzegają wpływ pandemii na działalność przedsiębiorstwa. Spadła także liczba firm, które bardzo często na skutek wprowadzonych restrykcji rządowych musiały częściowo zawiesić bądź całkowicie zamknąć działalność. O prawie 10% (z 60% do 69,5%) wzrósł odsetek firm zmuszonych ograniczyć sprzedaż bądź produkcję.

Poszczególne branże w różnym stopniu odczuły i odczuwają skutki pandemii. Według badania barometru COVID-19 przeprowadzonego przez Europejski Fundusz Leasingowy (EFL) o swoją przyszłość najbardziej obawia się branża HoReCa (hotele, restauracje, catering). 95% przedstawicieli kadry zarządczej przedsiębiorstw w tym sektorze wyraża przekonanie, że w ciągu najbliższych sześciu miesięcy ich sytuacja ulegnie pogorszeniu. Podobnego zdania jest 85% menedżerów firm działających w branży usługowej, handlowej (79%) i transportowej (76%).

Na pytanie, kiedy ich zdaniem nastąpi powrót koniunktury sprzed 11 marca 2020 r., tylko 8,5% ankietowanych firm odpowiedziało, że jeszcze w tym roku, 45% przedsiębiorców uważa zaś, że w przyszłym roku, a 40 % prognozuje, że nastąpi to najwcześniej za dwa lub trzy lata.

Stosunkowo szybkiego powrotu do koniunktury (tj. w przyszłym) roku spodziewa się 52% firm budowlanych, 51% przedstawicieli branży handlowej, 48% transportowej i 45% z produkcji. Z oczywistych względów za mniej optymistycznym scenariuszem opowiadały się firmy działające w sektorze HoReCa (aż 48%) i usług (44%).

W odczuciu firm w obecnej sytuacji łatwiej im zakupić potrzebne materiały do produkcji lub świadczenia

usług. Zwiększyła się także (o 6,6%) liczba przedsiębiorstw gotowych je zakupić. Widać także zmieniające się na korzyść nastawienie przedsiębiorstw do inwestycji. Wzrosła liczba firm (na razie nieznacznie, bo z 12,3% do 16,6%), które w najbliższych trzech miesiącach planują przeznaczyć pieniądze na rozwój. Biorąc jednak pod uwagę wciąż trwającą sytuację pandemiczną i nadal obowiązujące obostrzenia w kraju i na świecie zmianę tę należy odczytać pozytywnie. Nadal firmy sektora MŚP najchętniej inwestują w nowe maszyny i sprzęt (choć w stosunku do poprzedniego badania zanotowano spadek z 54,5% do 52%).

Co zaskakujące, zmniejszyła się (z 31,8% do 24%) liczba przedsiębiorstw, która chce inwestować w zakup systemów IT, aplikacji i sklepy internetowe.

Badanie BGK wśród MŚP w okresie 14-24 kwietnia i 27 kwietnia-8 maja 2020 r. wykazało, że wzrost odsetek przedsiębiorstw MŚP posiadających szczegółową wiedzę o zapisach tarczy antykryzysowej (z 67% do 81%) i coraz częściej z niej korzystają (z 24% do 57%). Zmniejszyła się natomiast liczba przedsiębiorstw, które nie zamierzają korzystać z tych form pomocy (z 27% do 11%).

4.1. Działania sieci bezpieczeństwa finansowego ograniczające skutki pandemii COVID-19

Chcąc przeciwdziałać negatywnym skutkom pandemii COVID-19, rząd i inne instytucje publiczne wchodzące w skład Komitetu Stabilności Finansowej w Polsce prowadziły prace nad wprowadzeniem pakietu różnych działań, które przyczynią się do ograniczenia negatywnego wpływu pandemii na gospodarkę realną.

Działania rządu polegały na wprowadzeniu pakietu działań tzw. „Tarczy antykryzysowej”, która przewiduje wsparcie m.in. dla przedsiębiorstw. Uruchomiony został program gwarancji BGK, który ułatwia przedsiębiorstwom zaciągnięcie kredytu z gwarancją BGK, a gwarancję z programu de minimis zwiększono do 80% kwoty kredytu. Oprócz tego rząd przedstawił program wsparcia finansowego przedsiębiorstw, który realizowany jest przez Polski Fundusz Rozwoju, wskazującego na wsparcie przedsiębiorstw, które po spełnieniu określonych warunków może zostać w 75% umorzone. Działania fiskalne zaproponowane przez rząd wpływają pośrednio na zmniejszenie problemu zmniejszenia zdolności przedsiębiorstw do obsługi zadłużenia.

Narodowy Bank Polski w swoim pakiecie działań bezpośrednio wpływa na płynność w tym sektorze oraz stymulację sektora bankowego, aby pośrednio

nie doprowadzić do zahamowania akcji kredytowej dla gospodarki realnej (credit crunch). Działania te obejmowały m.in. obniżki stóp procentowych, obniżki stopy referencyjnej, obniżenie stopy rezerwy obowiązkowej z 3,5% do 0,5%, operacje repo, które zasiły sektor bankowy w płynność, oferowanie kredytu wekslowego z przeznaczeniem na refinansowanie kredytów udzielanych przedsiębiorstwom.

Komisja Nadzoru Finansowego przygotowała Pakiet Impulsów Nadzorczych na rzecz Bezpieczeństwa i Rozwoju, które bezpośrednio oddziałują na sektor finansowy w Polsce. Dla sektora bankowego KNF w celu utrzymania zdolności do finansowania klientów i gospodarki, umożliwienia budowy rozwiązań osłonowych dla klientów banków, ograniczenia negatywnego wpływu rezerw i odpisów na sytuację finansową banków zaproponowała działania w obszarze tworzenia rezerw i klasyfikacji ekspozycji, dopuściła funkcjonowanie banków poniżej wymogu połączonego bufora oraz normy LCR oraz zakomunikowała rozważenie możliwości obniżenia wymogu z tytułu bufora O-SII. Ponadto UKNF zaproponowała działania o charakterze legislacyjnym umożliwiające bankom uwzględnienie szczególnej sytuacji niektórych kredytobiorców z segmentu mikro- oraz MŚP wskutek wystąpienia stanu zagrożenia epidemicznego.

Urząd Komisji Nadzoru Finansowego rekomenduje wprowadzenie regulacji, która umożliwi bankom uwzględnienie szczególnej sytuacji przedsiębiorców,

których (na skutek sytuacji pandemicznej) zdolność do generowania przychodów uległa istotnemu ograniczeniu lub wręcz „zamrożeniu” (zwłaszcza z sektora MŚP). W stosunku do tych podmiotów banki miałyby możliwość wydłużenia zapadalności kredytów lub w inny sposób modyfikować na korzyść klienta warunki kredytów. W postulatach UKNF decyzja o zakresie uwzględnienia szczególnej sytuacji przedsiębiorcy opierałaby się na zindywidualizowanej ocenie sytuacji finansowej i gospodarczej klienta (nie wcześniej niż 30 września 2019 r.). Propozycje w tym zakresie są obecnie przedmiotem prac legislacyjnych.

Działania Bankowego Funduszu Gwarancyjnego polegały na deklaracji dotyczącej możliwości odchylenia śródkresowych celów MREL na koniec 2020 r. (będą one dobrowolne, a nie obligatoryjne). Ponadto docelowy poziom MREL ma zostać osiągnięty do 2024 r., a nie, jak zakładano, do 2023 r.

Ponadto, w ramach polityki makroostrożnościowej Komitet Stabilności Finansowej zarekomendował zniesienie bufora ryzyka systemowego uzasadniając to faktem, iż uwolnienie tych środków stworzy możliwości dla banków do kredytowania gospodarki. Wydane 18 marca 2020 r. rozporządzenie Ministra Finansów zwolniło banki z obowiązku utrzymywania bufora ryzyka systemowego. Środki z bufora w wysokości 30 mld zł umożliwią bankom ich wykorzystanie na akcję kredytową stymulującą polską gospodarkę. Zastrzeżono jednak, że kapitał ten nie może być przeznaczony na wypłatę dywidend.

4.2. Kierunki wsparcia udzielonego przez rząd przedsiębiorcom MŚP za pośrednictwem banków

Tabela 5. Rodzaje wsparcia dla MŚP udzielonego w ramach tarczy antykryzysowej za pośrednictwem banków

Instrument	Wymagania	Wsparcie
Dopłaty do oprocentowania kredytów	Dokładne warunki będą znane w momencie uruchomienia programu	Dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych - Okres objęcia kredytu dopłatami wynosi maksymalnie 12 miesięcy - Kwota dopłat wyniesie maksymalnie 800 tys. EUR na jedno przedsiębiorstwo
Gwarancje z Funduszu Gwarancji Płynnościowych	- Tylko dla dużych i średnich przedsiębiorstw - Brak zaległości podatkowych, ZUS oraz w banku kredytującym na 1 lutego 2020 r.	Gwarancja - zabezpieczenie do 80% kwoty kredytu (od 3,5 do 200 mln zł) przeznaczonego na zapewnienie płynności finansowej - okres gwarancji do 27 miesięcy i nie dłużej niż okres kredytu (+ 3 miesiące) - maksymalna kwota kredytu wynosi 250 mln PLN (finansowanie jest udzielane przez banki komercyjne przy wykorzystaniu gwarancji BGK)
Gwarancje Biznesmax z dotacją	- Tylko dla MŚP - Spełnienie jednego z kryteriów określonych przez BGK - Posiadanie rezydencji podatkowej przez przedsiębiorcę w Polsce	Gwarancja do 80% kwoty kredytu z dopłatą do oprocentowania kredytu
Gwarancje de minimis	- Tylko dla MŚP - Brak zaległości ZUS i US na 1 lutego 2020 r.	Gwarancja do 80% kwoty kredytu
Kredyt na innowacje technologiczne	- Tylko MŚP - Na realizację projektu przedsiębiorca musi posiadać środki własne oraz zaciąga kredyt technologiczny (inwestycyjny) w banku komercyjnym	Dotacja finansująca do 70% kwoty inwestycji (projektu)
Udogodnienia w pożyczce unijnej dla MŚP	Tylko MŚP	Korzystne warunki i zasady spłaty pożyczek unijnych: - dodatkowa, co najmniej 6-miesięczna karencja w spłacie kapitału 4-miesięczne wakacje kredytowe w spłacie zobowiązań, czyli zawieszenie spłat na okres 4 miesięcy - obniżenie oprocentowania pożyczek
Gwarancje Kreatywna Europa	- Tylko dla MŚP - Prowadzenie działalności w branżach zaliczanych do tzw. sektorów kreatywnych lub sektora kultury	Gwarancja do 80% kwoty kredytu
Pożyczka Płynnościowa dla Podmiotów Ekonomii Społecznej (PES)	- Tylko MŚP - Co najmniej 12 miesięcy działalności i co najmniej jeden zamknięty rok obrotowy - Zdolność do spłaty zaciągniętego zobowiązania wraz z odsetkami i wykazane realne źródła spłaty tych zobowiązań (weryfikacja na podstawie dokumentów finansowych właściwych dla formy prawnej PES)	Do 25 proc. wartości rocznego obrotu i nie więcej niż 100 tys. zł
Pożyczka Płynnościowa z Programu Inteligentny Rozwój	Tylko MŚP	Maksymalna wysokości 15 mln zł

4.3. Wpływ pandemii COVID-19 na dostępność kredytów dla przedsiębiorstw MŚP

Mimo, że sytuacja sektora bankowego przed pandemią COVID-19 była na umiarkowanym poziomie, bowiem banki dostosowały się do regulacji ostrożnościowych, w wyniku czego zwiększyły swoje kapitały własne i poprawiły jakość zarządzania ryzykiem, to **pandemia może spowodować duże zawirowania w sektorze bankowym, a pośrednio w dostępności usług banków dla przedsiębiorstw MŚP**. Należy bowiem pamiętać, że chociaż adekwatność kapitałowa banków uległa znacznej poprawie, to zyskowność banków była na niskim poziomie i można przewidywać jej zmniejszenie, bowiem dochodowość banków będzie spadać wraz ze wzrostem niezdolności firm do obsługi zadłużenia, co generuje straty na obecnych kredytach i większą awersję do ryzyka.

Szok makroekonomiczny wywołany pandemią negatywnie wpływa na jakość portfela kredytowego. Trudności części przedsiębiorstw w regulowaniu swoich zobowiązań kredytowych wobec banków powodują, że spada ich jakość i stają się one istotnym źródłem strat kredytowych. Mimo, że wprowadzono moratoria na spłatę kredytów, to przesuną one jedynie okres spodziewanych strat przez sektor bankowy i materializację ryzyka na dalszy okres – niestety, nie uchronią przed nimi sektora bankowego. W bankach wzrośnie odsetek kredytów zagrożonych, który będzie wyzwaniem dla wielu banków. Co więcej, świadomość większego ryzyka kredytowego powoduje większą awersję do ryzyka banków i zmniejsza podaż kredytów m.in. dla przedsiębiorstw MŚP. Zadeklarowane formy wsparcia dla przedsiębiorstw w formie gwarancji kredytowych powinno ułatwić dostęp do

kredytowania MŚP, ale banki już zaostrzyły kryteria udzielania kredytów. Niepewność sytuacji gospodarczej i sytuacji finansowej przedsiębiorstw będzie stanowić znaczne utrudnienie dla oceny ryzyka kredytowego przedsiębiorstw MŚP, szczególnie tych wrażliwych na skutki pandemii. Oprócz tego banki ograniczają podaż kredytów poprzez zmniejszenie limitów i wzrost ceny kredytów wynikające z wyższych marż kredytów. Działania podtrzymujące akcję kredytową, tj. gwarancje, uwolnienie bufora ryzyka systemowego przez KNF, dopłaty do oprocentowania itp. wynikające z tarczy antykrzysowej, ograniczą *credit crunch* (nadmierne ograniczenie dostępności kredytu). Jednakże *credit crunch* zależy głównie od decyzji banków i ich podejścia do ryzyka kredytowego. Należy pamiętać, że jedna trzecia portfela kredytowego banków to kredyty przedsiębiorstw, z czego ponad połowę tego portfela stanowią kredyty dla MŚP. Ograniczenie podaży kredytów może negatywnie wpłynąć na sytuację płynnościową przedsiębiorstw i ich wypłacalność, a w konsekwencji na sytuację gospodarczą kraju.

Z drugiej zaś strony wyższe wymagania kredytowe i wyższe koszty kredytu będą również zmniejszały popyt przedsiębiorstw MŚP na kredyt, mimo różnorodnych form wsparcia ułatwiających dostęp do kredytowania. Według Raportu NBP o stabilności systemu finansowego z czerwca 2020 r., nieoprocentowane i częściowo bezzwrotne subwencje Polskiego Funduszu Rozwoju dla przedsiębiorstw, które są tańsze i nie wymagają uzyskania pozytywnej oceny zdolności kredytowej, mogą w dużym stopniu przyczynić się do spadku popytu na kredyty. Dane przedstawione w wyżej wymienionym raporcie potwierdzają, że banki spodziewają się sytuacji, w której przedsiębiorstwa MŚP zahamują swój popyt na kredyty, zwłaszcza kredyty długoterminowe.

Cel badania i metodyka badawcza

Celem głównym projektu jest identyfikacja czynników ograniczających dostępność kredytów dla MŚP po stronie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw oraz banków, a następnie rekomendacja działań aktywizujących finansowanie MŚP przez sektor bankowy.

Oprócz głównego celu projektu, określone zostały także następujące cele szczegółowe:

- 1) Identyfikacja czynników ograniczających popyt na kredyty, zgłaszanych przez przedsiębiorstwa MŚP w zależności od ich wielkości.
- 2) Identyfikacja czynników ograniczających podaż kredytów dla MŚP przez sektor bankowy.
- 3) Rekomendacja działań podejmowanych przez poszczególne grupy podmiotów: banki, przedsiębiorstwa MŚP oraz państwo aktywizujące finansowanie podmiotów MŚP przez sektor bankowy, w tym: analiza ruchomości jako alternatywnej formy zabezpieczenia kredytu bankowego, roli państwa w budowaniu systemu gwarancji i poręczeń kredytowych oraz przegląd i ocena alternatywnych metod rozwiązania problemu kredytów NPL.
- 4) Analiza struktury kredytów zagrożonych i alternatywnych metod rozwiązania problemu NPL.

Badanie zostało przeprowadzone dwuetapowo:

- w pierwszym etapie badania, na podstawie opracowań naukowych oraz danych zawartych w raportach i opracowaniach z omawianego zakresu, dokonana została ocena dostępności kredytów bankowych dla przedsiębiorstw MŚP wraz z identyfikacją czynników ograniczających ich popyt i podaż dla firm z tego sektora. Następnie zaproponowany został zestaw rekomendowanych działań podejmowanych przez poszczególne grupy podmiotów (banki, przedsiębiorstwa MŚP oraz państwo) aktywizujących finansowanie podmiotów MŚP przez sektor bankowy.
- w drugim etapie zaproponowane działania skonfrontowane zostały z oczekiwaniami i potrzebami podmiotów sektora MŚP. Zastosowaną metodą badawczą była metoda indywidualnych wywiadów standaryzowanych przeprowadzonych z osobami posiadającymi wiedzę na temat struktury kapitałowej przedsiębiorstwa i źródeł jego finansowania (a więc właścicielami i współwłaścicielami, dyrektorami finansowymi i głównymi księgowymi) przeprowadzona na próbie

600 przedsiębiorstw MŚP (wybór przedsiębiorstw został dokonany w oparciu o bazę dostarczoną przez GUS) oraz z pracownikami banku kierującymi komórkami udzielającymi kredytu.

Źródłami danych niezbędnych do realizacji projektu były dane statystyczne zawarte w raportach ekonomicznych oraz wyniki przeprowadzonych badań.

5.1. Zakres badania

W ramach badania przeanalizowane zostały następujące zagadnienia:

- analiza struktury sektora bankowego w Polsce i struktury wyniku finansowego banków,
- identyfikacja czynników wpływających na wielkość popytu na kredyty zgłaszane przez przedsiębiorców MŚP,
- potrzeby w zakresie finansowania sektora MŚP i świadomości wśród przedsiębiorców istnienia form wsparcia w zakresie pozyskania finansowania dla MŚP (np. program COSMO, gwarancje, pomoc de minimis, Krajowy Punkt Kontaktowy, znajomość form pomocy dostępnych w ramach tarczy antykryzysowej) i ich adekwatność do potrzeb klientów,
- przedstawienie i analiza struktury kredytów dla MŚP udzielanych przez banki,
- ryzyko kredytowe i koszt kredytu a forma zabezpieczenia kredytu – analiza możliwości i skutków zwiększenia znaczenia ruchomości jako zabezpieczenia kredytów (adekwatność zabezpieczenia, koszt wyceny wartości zabezpieczenia oraz możliwość i czas egzekucji), analiza rozwiązań przyspieszających proces egzekucji w przypadkach kredytów NPL,
- wolumen kredytów NPL a ryzyko i koszt kredytów dla banków – przeanalizowanie możliwości rozwiązania problemu zwiększających się kredytów NPL w aktywach banków,
- rodzaj a koszt kredytu – przeanalizowanie możliwości optymalizacji źródeł finansowania przedsiębiorstw MŚP (ocena możliwości i efektywności ekonomicznej wprowadzenia doradztwa w zakresie wyboru rodzaju kredytu, okresu kredytowania i rodzaju zabezpieczenia).

5.2. Wyniki badania

Na podstawie przeprowadzonych studiów literaturowych i badań empirycznych w pierwszej kolejności należy zauważyć, że problematyka zwiększenia dostępności kredytowania dla przedsiębiorstw sektora MŚP jest niezwykle skomplikowana i wielowymiarowa, a dzieje się tak z kilku powodów. Przede wszystkim ze względu na różnorodność podmiotów wchodzących w jego skład. Zróżnicowanie można zauważyć poczynając od rodzaju i zakresu wykonywanej działalności po strukturę i sposób funkcjonowania firm. Inne potrzeby w zakresie kredytowania (zarówno co do wielkości, jak i celu przeznaczenia) ma jednoosobowe przedsiębiorstwo wytwarzające nieskomplikowane produkty lub świadczące

niespecjalistyczne usługi i prowadzące działalność na rynku lokalnym niż przedsiębiorstwo będące eksporterem albo jednostką zatrudniającą 5-ciu pracowników i świadczącą usługi na rynku krajowym i międzynarodowym. Dlatego mówiąc o ograniczeniach w zakresie dostępności kredytów dla przedsiębiorstw MŚP należy mówić nie o jednej, konkretnej przyczynie, ale raczej o kombinacji współwystępujących czynników, z których w przypadku poszczególnych grup przedsiębiorstw inne determinanty okazują się być kluczowe.

Czynniki ograniczające dostępność kredytów dla MŚP można podzielić na trzy grupy: dokumenty finansowo-księgowe, zabezpieczenia, czynniki psychologiczne (rysunek 3).

Rysunek 3. Czynniki ograniczające dostępność kredytów dla przedsiębiorstw MŚP

Źródło: opracowanie własne

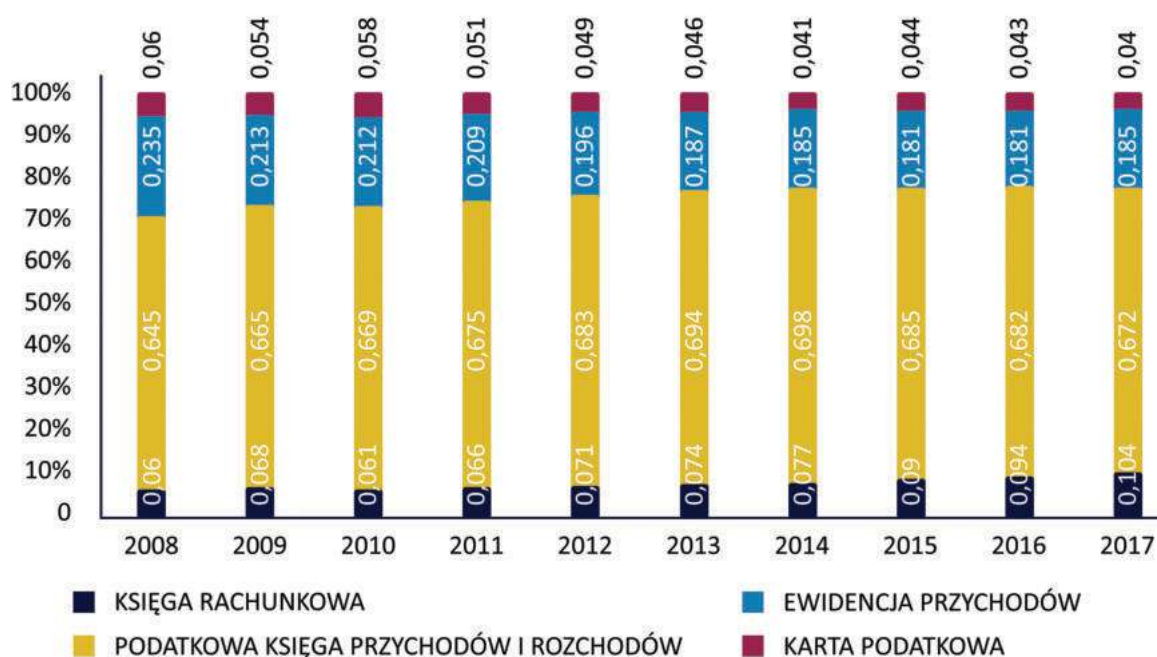
Dokumenty finansowo-księgowe rozumiane są jako dokumenty wymagane do złożenia wniosku kredytowego, a po jego przyznaniu – dokumenty składane w ramach wywiązywania się z kwartalnych obowiązków sprawozdawczych. Podstawowym dokumentem wykorzystywanym przez banki do oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej kredytobiorcy jest sprawozdanie finansowe (czasem składane w wersji uproszczonej). Tymczasem ponad 96% wszystkich przedsiębiorstw stanowią mikropodmioty, które do rozliczeń wybierają uproszczone formy opodatkowania, takie jak podatkowa księga przychodów i rozchodów, ryczałt oraz karta podatkowa (wykres 10). Prowadzenie ewidencji księgowej w tej formie oznacza w praktyce brak konieczności sporządzania sprawozdania finansowego, a przez to także nieumiejętność jego sporządzania.

W przedsiębiorstwach MŚP, ze względu na możliwości płacowe tych podmiotów z reguły nie są zatrudniani pracownicy wysoko wykwalifikowani w zakresie księgowości. W najmniejszych podmiotach prowadzeniem ewidencji księgowej zajmuje się albo sam właściciel albo obowiązek ten przekazuje do zewnętrznego podmiotu (biura rachunkowego). Taka sytuacja powoduje, że w praktyce księgowość takich firm sprowadza się do sporządzania deklaracji podatkowych. Brak jest natomiast księgowej informacji zwrotnej na temat kondycji ekonomiczno-finansowej jednostki i możliwości zwiększenia efektywności działania podmiotu.

W sytuacji konieczności dostarczenia dokumentacji finansowej (będącej częścią wniosku kredytowego) z reguły jest ona bardzo słabej jakości, zwłaszcza jeśli chodzi o sporządzenie bilansu.

Konsekwencją braku wykwalifikowanych kadr księgowych w przedsiębiorstwach jest brak umiejętności sporządzania biznesplanów lub prognoz finansowych wymaganych przy wniosku o kredyt inwestycyjny. Dlatego małe podmioty, chcąc uniknąć wymogów dokumentacyjnych związanych z tego typu finansowaniem, decydują się na pokrycie wydatku inwestycyjnego z własnych środków albo z tzw. kredytu obrotowego albo pożyczki celowej (**dostosowanie wymogów sprawozdawczych do posiadanej księgowości**).

Brak odpowiednich kadr księgowych powoduje także, że przedsiębiorcy oceniają opłacalność planowanych inwestycji „intuicyjnie”, nie zaś w oparciu o rachunek ekonomiczny. Przedsiębiorcy definiując swój „sposób na sukces”, określają go jako „czynnik wrodzonej przedsiębiorczości”, pod którym rozumieją umiejętność dostrzeżenia szans i zagrożeń na rynku, bez wykorzystania do tego danych finansowych. W procesie podejmowania decyzji biznesowych, zamiast dokonywania analizy alternatywnych form pozyskania finansowania, często sięgają po własne środki albo udają się po kredyt do najbliższej lub/i najbardziej znanej im placówki

Wykres 10. Struktura mikropodsiębiorstw ze względu na formę prowadzonej ewidencji podatkowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, PARP, Warszawa 2019, s. 68

bankowej (pomoc w kalkulacji opłacalności inwestycji).

Podatkowa rachunkowość, której podlegają przedsiębiorstwa sektora MŚP sprawia, że wynik finansowy jednostki postrzegany jest jako podstawa opodatkowania, od której płacony jest podatek dochodowy. Dodatkowo prowadzenie firmy w formie jednoosobowej działalności gospodarczej albo spółek osobowych sprawia, że przedsiębiorcy MŚP zapłatę podatku dochodowego traktują jako wydatek własny, uszczuplający ich osobisty majątek. Siła oddziaływania tego zjawiska jest zależna od struktury właścicielskiej jednostki. Im przedsiębiorstwo jest mniejsze i właściciel ma większy wpływ na bieżące funkcjonowanie przedsiębiorstwa (kieruje firmą), tym zjawisko to przybiera na sile. Z tego względu podmioty te sporządzając sprawozdania roczne (sporządzane z reguły pod kątem podatku dochodowego) starają się wykazać jak najmniejszy zysk, by móc zapłacić jak najmniejszy podatek. Bank natomiast, oceniając zdolność kredytową przedsiębiorstwa, bierze pod uwagę rentowność podmiotu. Uzależnienie wysokości uzyskanego kredytu od rentowności sprawia, że podmioty wykazujące małe zyski pozbawiane się możliwości kredytowania. Wpływ tego zjawiska jest tym bardziej widoczny, im mniejsze jest przedsiębiorstwo (uzależnienie wielkości przyznawanego kredytu nie od wielokrotności np. rentowności, ale od posiadanego majątku).

Z postrzeganiem przedsiębiorstwa jako „własność” wiąże się jeszcze jedno zjawisko, które przekłada się na zdolność kredytową przedsiębiorstwa. Ponieważ przedsiębiorcy prowadzący działalność osobiście nie otrzymują lub otrzymują stosunkowo niewielkie wynagrodzenie za prowadzenie działalności, a przedsiębiorstwo „jest ich własnością” dlatego w roku pobierają środki pieniężne z przedsiębiorstwa, ujmując je na koncie rozrachunki z właścicielami. Bank jednak licząc zdolność kredytową podmiotu koryguje o wartość tych zaliczek kapitały własne.

Innym czynnikiem ograniczającym dostęp kredytów dla przedsiębiorstw MŚP są **zabezpieczenia**. W przypadku małych i średnich podmiotów najczęściej stosowanymi zabezpieczeniami są: gwarancje, hipoteki, zastawy rejestrowe, przewłaszczenia zapasów.

Problem nieposiadania lub posiadania niewystarczających zabezpieczeń jest szczególnie widoczny w przypadku podmiotów dopiero wchodzących na rynek lub w początkowej fazie działalności. Należy zauważyć, że znaczenie tego ograniczenia znacznie zmalało od czasu rozpowszechnienia **gwarancji BGK oraz EFI**. Przedsiębiorcy chętnie korzystają z tej formy zabezpieczenia kredytu.

Zwiększenie skali wykorzystania ruchomości jako zabezpieczenia kredytu na pewno przyczyni się do zwiększenia dostępności kredytów dla podmiotów MŚP. Ruchomości stanowią bowiem najczęściej kupowany przez mikro i małe podmioty składnik majątku. Ustanowienie zastawu rejestrowego jest stosunkowo proste, tanie i szybkie i daje pierwszeństwo bankowi w zaspokojeniu swoich roszczeń.

Niepewność w zakresie sytuacji ekonomicznej i gospodarczej kraju oraz obowiązujących przepisów prawnych spowodowała spadek zainteresowania inwestycjami wśród przedsiębiorców MŚP. Podmioty posiadające nadwyżki finansowe zamiast przeznaczać je na inwestycje, tak ważne z punktu widzenia rozwoju jednostki, ale i całego kraju, lokują je w bankach. Bliskie relacje z pracownikiem banku, który staje się jednocześnie doradcą finansowym sprawiają, że przedsiębiorcy chętniej podejmują się realizacji projektów inwestycyjnych.

Trzecią grupą czynników wpływających na ograniczenie dostępności kredytu dla przedsiębiorstw MŚP są **determinanty psychologiczne**. Część przedsiębiorców, zwłaszcza tych o ugruntowanej pozycji rynkowej, nie ma bodźców do dalszego rozwoju i podejmowania wyzwań inwestycyjnych. Inni właśnie ze względu na brak specjalistycznej wiedzy finansowej nie umieją wybrać korzystnej formy pozyskania kapitału i z tego względu bardzo często też nie podejmują takich działań.

Dla banków sektor MŚP jest ważny (bo ponad 50% udzielanych przedsiębiorcom kredytów trafia do małych i średnich firm), ale ze względu na ograniczenia zasobowe bardziej ryzykowny. Brak rzetelnej sprawozdawczości finansowej utrudnia dodatkowo prawidłową ocenę zdolności kredytowej potencjalnego klienta.

Wnioski i rekomendacje

Na podstawie przeprowadzonych badań literaturowych oraz empirycznych rekomenduje się:

- Zwiększenie dostępności kredytów dla MŚP przyczyniłoby się do zmniejszenia luki finansowej dla przedsiębiorstw tego sektora. Jednym z głównych powodów, dla których przedsiębiorcy decydują się na finansowanie zarówno działalności bieżącej, jak i inwestycyjnej środkami własnymi są trudności w sporządzeniu dokumentacji finansowej, będącej częścią wniosku kredytowego oraz brak przekonania przedsiębiorcy co do wyboru rodzaju kredytu i jego zabezpieczenia. Wybór uproszczonych form ewidencji podatkowej przy jednoczesnym braku wykwalifikowanej kadry księgowej sprawia, że dostarczana dokumentacja finansowa jest słabej jakości. Wykorzystanie bankowości elektronicznej do ułatwienia wypełniania wniosku (poprzez „zaciąganie” danych z systemu) przy jednoczesnej możliwości wykupu z BIK informacji o zdolności kredytowej (ważnej np. 3 m-ce) pozwoliłoby kredytobiorcy na złożenie wniosku kredytowego do kilku banków bez dodatkowego zaangażowania czasowego. Złożenie wniosku w wersji elektronicznej podpisanego np. podpisem zaufanym dodatkowo przyspieszyłoby ten proces.
- Jak wynika z przeprowadzonych badań ankietowych, jednym z głównych powodów, dla którego przedsiębiorcy MŚP nie sięgają po kredyty, jest brak wiedzy umożliwiającej wybór optymalnej formy finansowania zewnętrznego, powodującej niechęć do zadłużenia. W obecnych czasach (pandemia), gdy przedsiębiorstwa MŚP borykają się z zachwianiem lub utratą płynności, doradztwo w zakresie zarządzania finansami (cash management) jest szczególnie potrzebne. Rolę takiego doradcy mogą pełnić pracownicy lokalnego banku, którzy w ten sposób będą mogli zdobyć pełniejszą wiedzę o sytuacji ekonomiczno-finansowej przedsiębiorstwa i jego realnych możliwościach spłaty zadłużenia. Obecnie przedsiębiorstwa korzystają ze wsparcia w ramach tarczy antykrzysowej, ale kiedy okres pomocy się skończy (warto pamiętać, że otrzymana pomoc w głównej mierze sprowadza się do przesunięcia spłaty rat kredytu, a nie jego umorzenia), będą musiały się zmierzyć z problemem niższej rentowności i zachwianiem lub utratą płynności finansowej. Pomoc pracownika banku w tym okresie jest niezwykle ważna dla najmniejszych podmiotów gospodarczych, gdyż wspomniany już brak wiedzy finansowej przedsiębiorców i brak wykwalifikowanej kadry księgowej może prowadzić do bankructwa lub upadłości podmiotu gospodarczego. Warto rozważyć potrzebę szkolenia pracowników banków lokalnych w zakresie podstaw analizy finansowej i umiejętności czytania i interpretacji dokumentów sprawozdawczości finansowej, by nie byli tylko osobami, które odbierają dokumenty i przekazują je do analityka i nie pełnili jedynie roli „pośrednika” w komunikacji pomiędzy analitykiem a kredytobiorcą.
- Dużym problemem jest niepewność przyszłości gospodarczej i legislacyjnej kraju, dlatego uważamy, że rozpowszechnienie gwarancji (BGK, EFI) jako zabezpieczenia kredytów jest jednym z najskuteczniejszych sposobów ograniczania ryzyka kredytowego po stronie banku i przedsiębiorcy. Stanowisko to potwierdzają opinie pracowników banków. Możliwość wykupu takich gwarancji za pośrednictwem banku oraz regionalnych funduszy poręczeniowych dodatkowo zwiększa ich dostępność dla przedsiębiorców MŚP. Warto jednak podkreślić, że wybór rodzaju gwarancji powinien być świadomą decyzją przedsiębiorcy, a nie wynikać z rodzaju banku, w którym złożono wniosek o kredyt. Przykład tarczy antykrzysowej pokazuje, że intensywna akcja informacyjna w środkach masowego przekazu w bardzo dużym stopniu przyczynia się do znajomości tych zagadnień przez przedsiębiorców MŚP. Wiedza przedsiębiorców MŚP w zakresie wykorzystania gwarancji jako zabezpieczenia jest jednak wciąż niewystarczająca.
- Stałym składnikiem majątku przedsiębiorstw MŚP są ruchomości, dlatego ich wykorzystanie jako zabezpieczenia kredytów mogłoby przyczynić się do wzrostu dostępności kredytów dla małych i średnich przedsiębiorców. Za tym rozwiązaniem przemawia łatwość w ocenie wartości ruchomości i jej zbycia oraz szybkość, prostota i taniość ustanowienia zastawu rejestrowego, który pozwala bankowi na uzyskanie pierwszeństwa w zaspokojeniu wierzytelności, a zastawcy wykorzystanie ruchomości w prowadzonej działalności. Minusem tego rodzaju zabezpieczenia jest spadek wartości ruchomości w czasie. Zaletą natomiast jest fakt, że są składnikiem trwałym prawie każdego przedsiębiorstwa. Dlatego pomysłem wartym rozważenia jest wprowadzenie specjalnych programów umożliwiających pracownikom banków oszacowanie zmiany wartości takich składników w czasie (system IT, konsultacje z rzeczoznawcami).
- Regulacje sektora bankowego dotyczące wymogów ostrożnościowych zniechęcają przedsiębiorstwa do zaciągania kredytów. Zaostrzenie metod oceny ryzyka i aktywów ważonych ryzykiem potrzebnych do wyliczania wymogów kapitałowych zwiększa koszty banków, które zostaną przekierowane na klientów banków. Jedynie zastosowanie współczynnika wsparcia MŚP przyczyni się do wzrostu akcji kredytowej i ożywienia gospodarczego (inwestycje).
- Obniżenie jakości kredytów i wzrost kredytów NPL w portfelach banków najprawdopodobniej stanie się

dotkliwym problemem dla całego sektora bankowego, który będzie się zmagał z tym problemem przez najbliższe lata. Obecnie dostępne formy zarządzania kredytami zagrożonymi w Polsce, tj. restrukturyzacja kredytów, sprzedaż na rynku obrotu wierzytelnościami i sekurytyzacja (w 2019 r. zostało zrealizowanych łącznie tylko 5 transakcji sekurytyzacyjnych według kryteriów STS) są mało wykorzystywane przez banki. Świadczyć może o tym wysoki wskaźnik kredytów NPL (w Polsce 5,9% w stosunku do 3,3% średniej UE). Rozwiązaniem, które pozwoliłoby odciążyć sektor bankowy ze złych długów jest utworzenie „bad banku”, czyli specjalistycznej spółki celowej przejmującej od banków aktywa o obniżonej jakości, w celu ich restrukturyzacji i dążenia do możliwie najwyższego poziomu odzysku. „Bad bank” mógłby być umiejscowiony przy Bankowym Funduszu Gwarancyjnym jako ważny element mechanizmu resolution. Autorki opracowania zgadzają się ze zdaniem ZBP, że utworzenie takiego banku powinno zostać sfinansowane z części składki odprowadzanej na BFG. Działalność „bad banku” (przynajmniej w początkowej fazie jego działania) obejmowałaby głównie sekurytyzację kredytów przedsiębiorstw, które odczuły negatywne skutki pandemii i nie są zdolne do obsługi zadłużenia.

- Istotnym wsparciem sektora bankowego pośrednio dotkniętego skutkami pandemii jest zniesienie na pewien okres (1-2 lata) lub przynajmniej zmniejszenie

o 50% podatku bankowego od kredytów (obrotowych i inwestycyjnych) udzielanych przedsiębiorstwom borykającym się ze skutkami pandemii. Środki z podatku bankowego stanowiłyby kolejne skuteczne narzędzie ograniczające *credit crunch*.

- Tarcza antykryzysowa jest swego rodzaju „odłożeniem” problemów przedsiębiorców w czasie, dlatego pracownicy banku, by móc się przygotować i podejmować właściwe decyzje w zakresie przedłużenia kredytowania lub zmiany jego warunków powinni zdobywać wiedzę z zakresu restrukturyzacji i upadłości przedsiębiorstw (co już powoli banki czynią).

6.1. Ograniczenia badania

Ograniczenia badania wynikają głównie z ograniczeń w dostępie do danych statystycznych i niechęci respondentów (przedsiębiorców i kadry zarządczej banków) do udziału w badaniu. Na 600 przedsiębiorstw z bazy GUS jedynie 100 podmiotów zgodziło się na przeprowadzenie indywidualnego wywiadu standaryzowanego. Badanie było prowadzone w terminie od 01.06.2020 do 16.06.2020. Autorki zdają sobie sprawę, że okres pandemii jest wyjątkowo trudnym czasem dla potencjalnych respondentów, którym na razie ciężko odnaleźć się w nowej rzeczywistości gospodarczej, stąd niechęć do udziału w badaniu.

Bibliografia

- Aiyar, S., Bergthaler, W., Garrido, J.M., Ilyina, A., Jobst, A., Kang, K., Kovtun, D., Liu, Y., Monaghan, D., and Moretti, M. (2015). *A strategy for resolving Europe's problem loans*. IMF Staff Discussion Note 15/19, Washington.
- Ari, A., Chen, S., Ratnovsk, L., *COVID-19 and non-performing loans: lessons from past crises*. RESEARCH BULLETIN, NO.7127.
- Asimakopoulou, P., Hyugaji, Y., Lot-Baillis, C., Ranatunga, Y., Wong, L.P., *A Study on Bad Banks (EIB-LSE) Capstone Project*. EIB, LSE.
- Bank for International Settlements. 2017, s. 17
- Bhalla, A. i Kaura, M. (2012). SMEs' Access to Finance: An Analysis of Attitude and Decision-making Criteria of Commercial Banks. *Asia-Pacific Journal of Management Research and Innovation*, 8(1) s. 69–76.
- Bruns, V., Fletcher, M. (2018). Banks' risk assessment of Swedish SMEs. *Venture Capital*, 10(2).
- Dane miesięczne sektora bankowego według stanu na 30 kwietnia 2020 r.* 2020, Warszawa: KNF, s. 4.
- Deakins, D., Whittam, G., Wyper, J. (2010). SMEs' access to bank finance in Scotland: An analysis of bank manager decision making. *Venture Capital*, 12(3).
- Dostęp mikro, małych i średnich przedsiębiorców do kredytu w Polsce. Ocena stanu obecnego i perspektyw 2019*. Warszawa: INDICATOR 2019.
- European SMES: filling the bank financing gap*, Euler Hermes Allianz Economic Research 2019.
- Filipiak, P. (2015). Prawo restrukturyzacyjne z perspektywy przedsiębiorcy w kryzysie finansowym. *Palestra* 11–12.
- Heropolitańska, I. (2018). *Prawne zabezpieczenia zapłaty wierzytelności*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Informacja na temat sytuacji sektora bankowego*. 2020, Warszawa: KNF.
- Journalistengespräch zur Vorstellung der Auswirkungenssstudie zur europäischen Umsetzung von Basel IV*. 2019, Frankfurt am Main: Bankenverband.
- North, D., Baldock, R., Ekanem, I. (2010). Is there a debt finance gap relating to Scottish SMEs: A demand-side perspective. *Venture Capital*, 12(3).
- Ocena luki finansowej w zakresie dostępu polskich przedsiębiorstw do finansowania zewnętrznego. Wnioski i rekomendacje dla procesu programowania polityki spójności okresie 2014-2020. Raport końcowy*, IBS, Warszawa 2013.
- Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2018*. Bank Pekao S.A., 2018.
- Secured Transactions, Collateral Registries and Movable Asset-Based Financing Knowledge Guide*. 2019, World Bank Group.
- Sytuacja na rynku kredytowym – wyniki ankiety przewodniczących komitetów kredytowych I kwartał 2020 r.*, 2020, Warszawa: Departament Stabilności Finansowej Warszawa.

Spis tabel

Tabela 1. Czynniki wpływające na odmowne decyzje banków w zakresie dostępności kredytów dla przedsiębiorstw MŚP z perspektywy banków	13
Tabela 2. Techniki ograniczania ryzyka kredytowego stosowane przez wiodące banki w Polsce	16
Tabela 3. Charakterystyka modeli „bad banków”	23
Tabela 4. Wagi ryzyka przy zastosowaniu ratingów zewnętrznych	27
Tabela 5. Rodzaje wsparcia dla MŚP udzielonego w ramach tarczy antykryzysowej za pośrednictwem banków	33

Spis rysunków

Rysunek 1. Matryca kredytowania zabezpieczonego ruchomościami	15
Rysunek 2. Model „bad banków”	22
Rysunek 3. Czynniki ograniczające dostępność kredytów dla przedsiębiorstw MŚP	37

Spis wykresów

Wykres 1. Struktura podmiotowa (udział w aktywach) sektora bankowego (stan na kwiecień 2020 w %)	12
Wykres 2. Składniki wyniku finansowego banków (stan na kwiecień 2020 w mln zł)	12
Wykres 3. Zmiana składników wyniku finansowego banków rok do roku (stan na kwiecień 2020 w mln zł)	12
Wykres 4. Wartość portfela kredytowego w Polsce w latach 2018-2020 (w mln PLN)	19
Wykres 5. Struktura kredytów i zaliczek przedsiębiorstw sektora niefinansowego – portfel B (w mld PLN)	19
Wykres 6. Struktura kredytów i zaliczek przedsiębiorstw MŚP (w mln PLN)	20
Wykres 7. Odpisy aktualizujące, kredyty i zaliczki oraz depozyty płatne na żądanie sektora niefinansowego ze stwierdzoną utratą wartości (w mln PLN)	20
Wykres 8. Jakość portfela kredytów dla MŚP (w mld PLN i w %)	21
Wykres 9. Aktywa ważone ryzykiem wg metody standardowej vs metody IRB	26
Wykres 10. Struktura mikroprzedsiębiorstw ze względu na formę prowadzonej ewidencji podatkowej	38